Moje cesta k DAPD – Úvodní část

PODĚKOVÁNÍ

Chci poděkovat všem, kdo mě na mé cestě podpořili a obohatili a byli mými průvodci.

Z celého srdce děkuji užší i širší rodině. Martinovi a svým dětem Divišce a Běle za podporu, neutuchající inspiraci a nové fascinující pohledy, které by mě samotnou nikdy nenapadly.

Mé poděkování patří také týmu Děti v permakultuře, jak zahraničnímu, který mě posunul v umění dívat se na svět permakulturní optikou a zároveň mi dal do ruky praktické nástroje, jak permakulturní vizi žít a uskutečňovat, tak českým kolegům, díky kterým ji mohu dál rozvíjet.

A také děkuji všem permakulturnicím a permakulturníkům, kteří permakulturu/ou žijí a dávají mi sílu a naději, že vše je a bude v pořádku.

MÁ VIZE CESTY K DIPLOMU DAPD

Cestu k diplomu DAPD nastupuji v době, kdy cítím určitý životní mezník a s ním potřebu posunout se v profesním i osobním životě.
Tvorba portfolia je pro mě OSLAVOU, bilancováním, zastavením a reflexí.
Dává mi možnost shrnout svou dosavadní práci, uvědomit si své zkušenosti a dovednosti i slepé uličky, jež jsem musela projít, či draky, kterým čelím, a ujasnit si díky nim svou další cestu.
Zároveň chci tento proces i jeho výsledek sdílet s ostatními. Kolektivní moudrost mnohonásobně zvýší potenciál ZÍSKÁVAT VÝNOS pro všechny strany a rozvětví cesty, jak může být tato práce přínosná nejen pro mě, ale i pro ostatní.

VZDĚLÁNÍ A ABSOLVOVANÉ KURZY

2004 **Univerzita Palackého v Olomouci, obor Česká filologie**
2011 **Praktický kurz permakultury** (Sepp Holzer; Sopotnice)
2015 **Úplný kurz permakulturního designu** (Tomas Remiarz; Sluňákov)
2016 **Mezinárodní učitelský kurz permakultury** (George Sobol; Praha)
2016 **Outdoor Classroom** (Carolyn Nuttall, Janet Millington; Slovinsko) – mezinárodní týdenní kurz zaměřený na sdílení permakultury s dětmi vedený průkopnicemi na tomto poli z Austrálie
2016 **Sociocracy** (Rakesh Bhambri; Záhřeb) – mezinárodní dvoudenní kurz zaměřený na nehierarchický způsob řízení, procesy skupinového formulování návrhů, rozhodování a evaluace
2017 **Dragon Dreaming** (Ulrike Reimann; Chorvatsko) – mezinárodní týdenní praktický kurz designu udržitelných projektů (proces, jak kolektivně uskutečňovat své projekty a vize, včetně procesu plánování, získávání zpětné vazby a její integrace)
2017 **Children in Permaculture** (Lusi Alderslow, Gaye Amus; Skotsko) – týdenní praktický kurz zaměřený na sdílení permakultury s dětmi, vzájemné předávání zkušeností a příkladů dobré praxe z různých evropských zemí

PERMAKULTURNÍ ČINNOST A PROJEKTY

- **Zahrada na kopci** (od 2007)
  Ukázkový permakulturní projekt (2016)
  Ukázková přírodní zahrada (2020)
- **Přednášková, výuková, poradenská a konzultační činnost**
  (např. Sdružení Splav, projekt Zahrady u SPLAVu; Greenstorming – zelená škola o.s., projekt Rostliny a zahrady kolem nás; odborný seminář pro o.s. Orion, projekt Aktivně i s hendikepem)
- **Příprava, koordinace a vedení osvětových akcí v oblasti permakultury a přírodního zahradničení pro širokou veřejnost** (od 2012)
- **Návrhy jedlých přírodních zahrad u mateřských a základních škol a jejich realizace v rámci veřejných akcí** (od 2012)
- **Příprava a lektorování seminářů pro pedagogy „Přírodní zahrada – živá učebnice pro děti“** Školské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Královéhradeckého a Pardubického kraje (od 2014)
- **Autorka a koordinátorka projektu „Staré odrůdy do škol“ pro o.p.s. Gengel** (od 2014)
- **Spoluautorka a koordinátorka komunitního projektu „Zahrada bez plotu“** (Žamberk, 2015)
- **Členka týmu mezinárodního projektu „Children in permaculture“** (od 2015)
- **Spoluautorka a odborná garantka projektu „Přírodní architekti: seznámení s permakulturou“** CEGV Cassiopeia v Českých Budějovicích (2017)
- **Spoluautorka a odborná garantka projektu „Nemusí pršet, jen když kape: permakultura a voda v sídelní krajině**“ CEGV Cassiopeia v Českých Budějovicích (2019)
- **Příprava a lektorování akreditovaného dvoudenního semináře pro pedagogy „Pozoruj a jednej. Jak na permakulturu s dětmi“** (od 2017)
- **Spoluautorka a realizátorka projektu „Vzdělávání inspirované permakulturou“** (od 2019)
- **Spoluautorka a realizátorka projektu „Využívej změnu tvořivě: rozvoj permakulturních přístupů v environmentálním vzdělávání“** (od 2022)

PUBLIKACE

- **Péče o lidi, péče o Zemi a spravedlivé dělení ve vzdělávání. Manuál, jak sdílet permakulturu s dětmi.** České Budějovice, 2018 (spoluautorka).
- **Pozoruj a jednej. Jak na permakulturu s dětmi.** České Budějovice, 2021 (hlavní autorka a odborná garantka pro permakulturu).

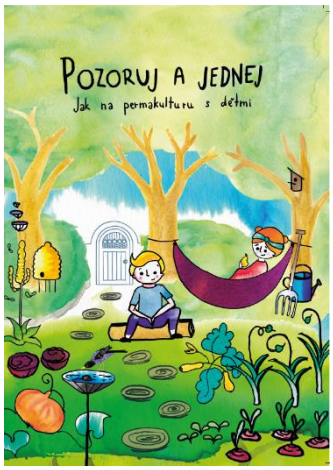

SEZNAM PROJEKTŮ V PORTFOLIU

01. Moje cesta k DAPD – Úvodní část (sociální)

1. Zahrada na kopci – Ukázkový permakulturní projekt (pozemkový)

2. Zahrada na kopci – hospodaření s vodou na pozemku (pozemkový)

3. Zahrada MŠ Záchlumí – zahrada budovaná svépomocí z lokálních zdrojů (pozemkově-sociální)

4. Komunitní Zahrada bez plotu v Žamberku (pozemkově-sociální)

5. Mezinárodní projekt Děti v permakultuře (skupinový sociální)

6. Rodinné prázdniny snů – Dragon Dreaming v naší rodině (sociální)

7. Školní zahrada ZŠ Roveň – permakulturní design s dětmi (pozemkově-sociální)

8. Jedlá zahrada u rodinného domu Mistrovice (pozemkový)

9. Rodinný dům se zahradou Dolní Dobrouč (pozemkový)

10. Moje cesta k DAPD – Reflexe a zhodnocení (sociální)

ŘAZENÍ PROJEKTŮ V PORTFOLIU A FORMA JEJICH SDÍLENÍ S OSTATNÍMI

Při promýšlení způsobů, jak zaznamenat projekty do portfolia a jakou formou je sdílet s ostatními, hrálo pro mě hlavní roli propojení následujících cílů:
- přínos a obohacení pro mě osobně,
- možnost průběžného sdílení se skupinou dalších uchazečů o DAPD,
- přehlednost a srozumitelnost pro hodnotitele,
- možnost prezentace v rámci veřejné akce,
- dlouhodobá inspirace pro co nejširší okruh zájemců (sdílení na webových stránkách Akademie permakultury).

Další důležité aspekty: jasnost, atraktivita, úměrná délka, vyváženost textu a obrazové části.

CELEK JE VÍC NEŽ JEN SOUBOR JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ
Jednotlivé projekty jsem se snažila popsat natolik podrobně, aby dávaly smysl a byly využitelné i jednotlivě, stejně důležité pro mě však bylo zachovat rozumnou délku, přehlednost a hlavně přitažlivost a čtivost celého dokumentu. Z toho důvodu je celé portfolio zároveň koncipováno jako jeden příběh postupného rozvíjení a nabývání dalších zkušeností a zároveň permakulturních nástrojů a strategií. V každém jednotlivém projektu je tedy zdůrazněn jiný permakulturní aspekt, který byl pro něj nejcharakterističtější, ať už jde o etiku, principy, proces designu, zónování, vzory, Dračí snění atd. Tomuto přístupu jsem nakonec dala přednost před podrobným popisem veškerých použitých postupů, což se mi jevilo jako méně funkční a také mnohem méně zábavné. Ačkoli tedy permakulturní etika nebo principy tvoří samozřejmý základ a východisko každého projektu, jejich podrobný popis u všech nenajdete.

1. Zahrada na kopci – Ukázkový permakulturní projekt

ZÓNY A ODLIŠNÉ PĚSTEBNÍ STRATEGIE
PERMAKULTURNÍ ETIKA
VZORY

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

RD se zahradou a přilehlými pozemky
adresa: Česká Rybná 169
celková rozloha: 8203m^2
nadmořská výška: 480 m
orientace a členitost pozemku: jihozápadní svah

Zahrada na kopci je místo, kde s rodinou žiji od roku 2007. Kontinuálně se rozvíjí a mění, stejně jako se rozvíjíme a měníme i my. Od roku 2016 je Ukázkovým permakulturním projektem a od roku 2020 také Ukázkovou přírodní zahradou. Pravidelně je přístupná veřejnosti v rámci akce Otevřená zahrada, kdy zde probíhá komentovaná prohlídka i setkávání a sdílení lidí se zájmem o permakulturu a život v souladu s péčí o Zemi a o lidi. Díky tomu vznikla také facebooková skupina s názvem Zahrada na kopci, která má v tuto chvíli 1145 členů. Je to místo, které je inspirativní jak pro nás, tak pro ostatní.

V tomto portfoliu je projekt Zahrada na kopci představen formou přednášky s prezentací, která zazněla v roce 2022 na Permakulturní konferenci PŮDA:

Ukázkový permakulturní projekt ZAHRADA NA KOPCI na Permakulturní konferenci 2022 PŮDA

Zhruba 10 minut dlouhý doplněk o strategiích v zóně 2 a 3, kde se nám osvědčily záhony typu německá kopa a kde také využíváme slepičí traktor můžete zhlédnout zde:

Jak na záhony - pěstovací kulatý stůl

1. Zahrada na kopci letecký snímek z roku 2006 a z roku 2021

2. Zahrada na kopci – hospodaření s vodou na pozemku

PROCES PERMAKULTURNÍHO DESIGNU
8 PRINCIPŮ BRADA LANCASTERA PRO PRÁCI S VODOU V PERMAKULTUŘE

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

RD se zahradou a přilehlými pozemky
adresa: Česká Rybná 169
celková rozloha: 8203m^2
nadmořská výška: 480 m
průměrný roční úhrn srážek v oblasti (měřeno za posledních 20 let): 703 mm
orientace a členitost pozemku: jihozápadní svah

Pozemek se starou roubenou chalupou jsme koupili na podzim roku 2006, natrvalo jsme se nastěhovali v dubnu 2007 na Velký Pátek. V té době byl starší dceři rok a čtvrt a mladší se narodila o rok později. Čerstvě založená rodina a hospodářství s hektarovým pozemkem bylo velkým soustem naráz. O permakultuře jsme v té době nevěděli nic ani já ani můj muž, vystudovaný psycholog, který celý život prožil v městském bytě a veškeré potřebné dovednosti se učil „za pochodu“ po pracovní době strávené v zaměstnání. Já měla za sebou dětství na velkém hospodářství s pozemky i zvířaty, takže to pro mě bylo navázání na rodinné kořeny, které jsem si přála zprostředkovat i svým dětem.

Dostatek vody na pozemku byl jedním z hlavních kritérií, která jsme si při výběru vhodného pozemku k životu stanovili. Dalšími byly například vzrostlé stromy na pozemku, jeho přiměřená velikost – ideálem pro nás bylo cca 5000m^2, vzdálenost od města, kde měl muž zaměstnání, rodinu a přátele, příjezdová cesta, dům, který je možné ihned obývat a nevyžaduje nákladnou a náročnou rekonstrukci, a samozřejmě cena. V realitě však vše probíhalo docela jinak, v duchu hesla „člověk míní, život mění“ a na stávající místo nás po několikaletém marném hledání přivedla osudová náhoda, spřízněnost s původními majiteli, kteří hledali někoho, kdo převezme jejich hospodářství, a prostý fakt, že jsme se na daném místě cítili dobře. Že je lokalita suchá a v určitých částech roku se objevují problémy s dostatkem pitné vody, nám bylo sděleno hned při první návštěvě. Avšak právě řešení tohoto problému mě dovedlo k permakultuře a k potřebě důkladně se zabývat jejími principy, osvojit si její nástroje a rozšiřovat a prohlubovat své znalosti. To postupně vedlo k tomu, že se stala hlavní náplní mého života a dovedla mě až k psaní této práce a cestě k DAPD.

VÝCHOZÍ SITUACE A PRVNÍ VLNA POZOROVÁNÍ (ROK 2007)

VODA PITNÁ

Pozemek s domem je umístěný na polosamotě a není připojen k vodovodnímu řadu. Nejbližší vodovodní přípojka je vzdálená 1,5km a trasa k ní vede přes kopec, proto není možné bez vysokých nákladů a stavby přečerpávací nádrže do této části obce dovést veřejný vodovod. Zásobování pitnou vodou je zajištěno pomocí vlastní studny na pozemku. Studna je povrchová, hluboká 5,5m. Objem vody v ní během roku kolísá podle srážek, průměrně se drží na 0,8–1m^3 a zejména při letním déletrvajícím suchu a při zimních mrazech je třeba hlídat spotřebu.

VODA DEŠŤOVÁ

Celý pozemek je v jihozápadním svahu a jeho podloží a poloha v horní třetině kopce způsobuje, že voda z něj rychle odtéká směrem do údolí. Neobsahuje žádné přirozené prohlubně ani místa, kde by

se při déletrvajících srážkách nebo jarním tání držela voda. Dešťová voda ze střechy domu a přilehlé stodoly se zachytává do IBC kontejneru, který je umístěný na SZ straně stodoly. Dále by bylo možné zachytávat vodu ze střechy ovčího chlívku mezi pastvinami a z fóliovníku na okraji zeleninového pole, jiné zpevněné plochy zde nejsou.

VODA ŠEDÁ, ŽLUTÁ A ČERNÁ
Na J straně domu je stará betonová jímka o objemu 1m^3, kam je svedena veškerá odpadní voda z domu. Nad touto jímkou je postavená venkovní kadibudka, která ústí tamtéž.

PŮDA
Půda je hlinitá, pozemek má však skalnaté podloží, a místy by se na něm dal těžit štěrk i kámen. Voda tedy nejen utíká ze svahu dolů, ale také se rychle vsakuje do spodních vrstev podloží. Políčko na S straně domu je léta obhospodařováno klasickým způsobem a od kamenů vyčištěno. Svah a každoročně zrytá holá půda v sezóně osázená monokulturně stále se opakujícími plodinami neudrží žádnou vodu. Vláhu vysušuje i všudypřítomný vítr, který fouká ve všech ročních dobách a střídavě ze všech směrů. Většina pozemku není proti němu nijak chráněná.

DALŠÍ PRVKY A VYUŽITÍ POZEMKU
Na J svahu před domem je starý dožívající ovocný sad, jeho dominantou je statný ořešák, který evidentně těží ze svého místa v dosahu jímky. Zbytek pozemku tvoří otevřené louky a pastviny po několik let intenzivně spásané kozami a ovcemi předchozích majitelů.

2. Výchozí stav v roce 2006

PRVNÍ VLNA ÚPRAV

První vlna úprav sloužící ke zlepšení hospodaření s vodou na pozemku probíhala do velké míry intuitivně bez vědomě prováděné analýzy a designu. Soustředili jsme se v ní zejména na úpravu zóny 1, tj. zeleninového políčka a bezprostředního okolí domu. Zbytek pozemku jsme ponechali v původním režimu obhospodařování spásat ovcemi a kozami a chovali jsme i drůbež.

Samozásobitelství potravinami bylo v té době pro nás prioritou, chtěli jsme svým dětem dopřát nejen svobodný pobyt v přírodě, ale také domácí zdravou stravu, a to jak rostlinnou, tak živočišnou. Zpracovávali jsme nadojené mléko, měli domácí mléčné výrobky, maso i vejce, zeleninu i ovoce.

Vzorem při zakládání našeho hospodářství mi byl můj děda, jehož způsob myšlení jsem jako malá měla možnost nasávat celé dětství při společném soužití na rodinném statku. Bylo pro mě přirozené zmapovat všechny dostupné materiály a zdroje v okolí, které by nám mohly pomoci, cenit si jich a využít je na maximum. Zvlášť v situaci, kdy jsme jako mladá rodina se dvěma malými dětmi měli k dispozici jen velmi omezené množství finančních prostředků i času.

MINIMÁLNÍ ZÁSAH S MAXIMÁLNÍM ÚČINKEM

V prvních letech bylo pro nás zásadní změnit způsob hospodaření a zlepšit kvalitu půdy v zóně 1. V tomto ohledu byly klíčové následující kroky:

- Přešli jsme na bezorebný způsob hospodaření a dodali půdě velké množství organické hmoty.
- Udělali jsme terénní úpravy původního políčka a postupně vytvořili terasy s mírným protisvahem. Rozhodli jsme se využít koncept německé kopy a přizpůsobit jej vlastním potřebám. Lemy teras jsme vytvořili ze všudypřítomného místního kamene a využili jsme také prkna ze sousedovy zbourané střechy. Vzniklý prostor jsme vyplnili organickým materiálem, který jsme měli k dispozici z vlastních pozemků – dřevo z původních plotů a starých chlívků, staré seno z půdy, listí, které sloužilo jako podlaha a hluboká podestýlka v původní kůlně, hnůj od našich zvířat, a další jsme bez problémů získali od sousedů a díky průzkumu a spolupráci s místní komunitou – posekaná tráva, velké kulaté balíky s travními omlatky, hlína vybagrovaná při čištění obecního potoka.
- Začali jsme vysazovat smíšené kultury a polykultury a dali si záležet na tom, aby půda byla kontinuálně pokrytá, ať už mulčem nebo živou rostlinnou hmotou.
- Kolem celého políčka jsme vysázeli keřové pásy, které primárně slouží jako větrolamy. Druhy jsme však kombinovali tak, aby měly co možná nejvíc způsobů využití – zajišťují nám kontinuální sklizeň bobulovin a drobného ovoce během roku, zásobují domácí lékárnu surovinami pro výrobu sirupů a čajů, slouží jako potrava a úkryt pro námi chovaná domácí zvířata i pro opylovače a přirozené predátory, kteří nám pomáhají s ochranou pěstovaných rostlin, jsou cenným zdrojem biomasy atd.

Veškeré tyto úpravy nás nestály téměř žádné finanční prostředky a radikálně změnily nejen úrodnost, ale také schopnost půdy nasát a zadržet vodu. Nutnost zalévat zeleninové záhony se omezila na několik týdnů po osetí a osázení v případě, že panovalo extrémně suché počasí.

Zároveň jsme si v tomto čase nechali udělat rozbor vody ve studni, který ukázal, že její kvalita je dobrá a odpovídá všem normám, pouze množství dusičnanů je hraniční. Domluvili jsme se společně se sousedy a zašli za vedením místního zemědělského družstva, které má v nájmu okolní pole a louky, a dohodli se na způsobu hospodaření, který byl přijatelný pro obě strany a neohrozí kvalitu pitné vody v našich studnách (pěstují se zde od té doby jen plodiny, které nevyžadují intenzivní chemické ošetřování a hnojení – svazenka, jetel inkarnát, tráva na osivo nebo na senáž, hrách apod.).
Odbornou firmou jsme nechali vyčistit celou studnu, vybrat kal a dno vysypat kačírkem. Omezili jsme na minimum plýtvání a vodu využívali opakovaně všude, kde to bylo možné.
S radostí jsme začali využívat stávající venkovní kadibudku, kam se ze zápraží domu dá dojít suchou nohou za každého počasí, a rozhodli jsme se také zachovat původní jímku a napojit do ní další odpadní trubky z plánované koupelny, která ve staré chalupě nebyla a jejíž rychlé vybudování jsme považovali za prioritu.

PROCES PERMAKULTURNÍHO DESIGNU

Limity intuitivního plánování jsme začali pociťovat až po několika letech, kdy začaly být viditelné některé nedomyšlenosti, slabá místa a „díry“ v systému. Např. nově vybudovaná koupelna se splachovacím záchodem a pračkou nám neudělala takovou radost, jakou jsme předpokládali – byla totiž napojená na pitnou vodu ve studni, které byl i předtím kritický nedostatek, a bylo tedy po většinu roku nerealistické tyto moderní vymoženosti v domě využívat. Do toho přišly extrémně suché roky, kdy všem v okolí vyschly studny a naši sousedé byli zcela závislí na pravidelném dovozu pitné vody ze vsi. Nám se tento osud vyhnul jen díky kadibudce na zápraží, bylo ale jasné, že stávající opatření, která jsme učinili, jsou nedostatečná a bude nutné je revidovat a doladit, protože čekat měsíc na to, až bude možné vyprat prádlo, nebo ho vozit prát do města k rodičům není úplně nejlepší řešení.

Zásadním obratem číslo dva bylo pro mě absolvování kurzu Úplného permakulturního designu, kterým jsem prošla pod vedením Tomase Remiarze. Považuji to dodnes za velký posun, který mi dal do ruky nástroje, jež mi umožnily intuitivně využívané jednotlivosti spojit do funkčního celku a začít pracovat v úplně novém měřítku.

Pozorování nyní zahrnovalo mnohem větší celek a dívalo se na náš pozemek v kontextu okolní krajiny. Bylo také doplněno pečlivou analýzou a zahrnovalo design celého pozemku. Bylo důležité znovu promyslet celkovou koncepci a přehodnotit naše původní priority – děti povyrostly a začaly chodit do školy a také my jsme se posunuli do další životní fáze. Mně skončil čas mateřské „dovolené“ a o slovo se začaly hlásit nové pracovní příležitosti. Chov tolika zvířat byl z nové perspektivy neudržitelný, ve stravě jsme se navíc posunuli k vegetariánství.

3. Design hospodaření s vodou na pozemku z r. 2015

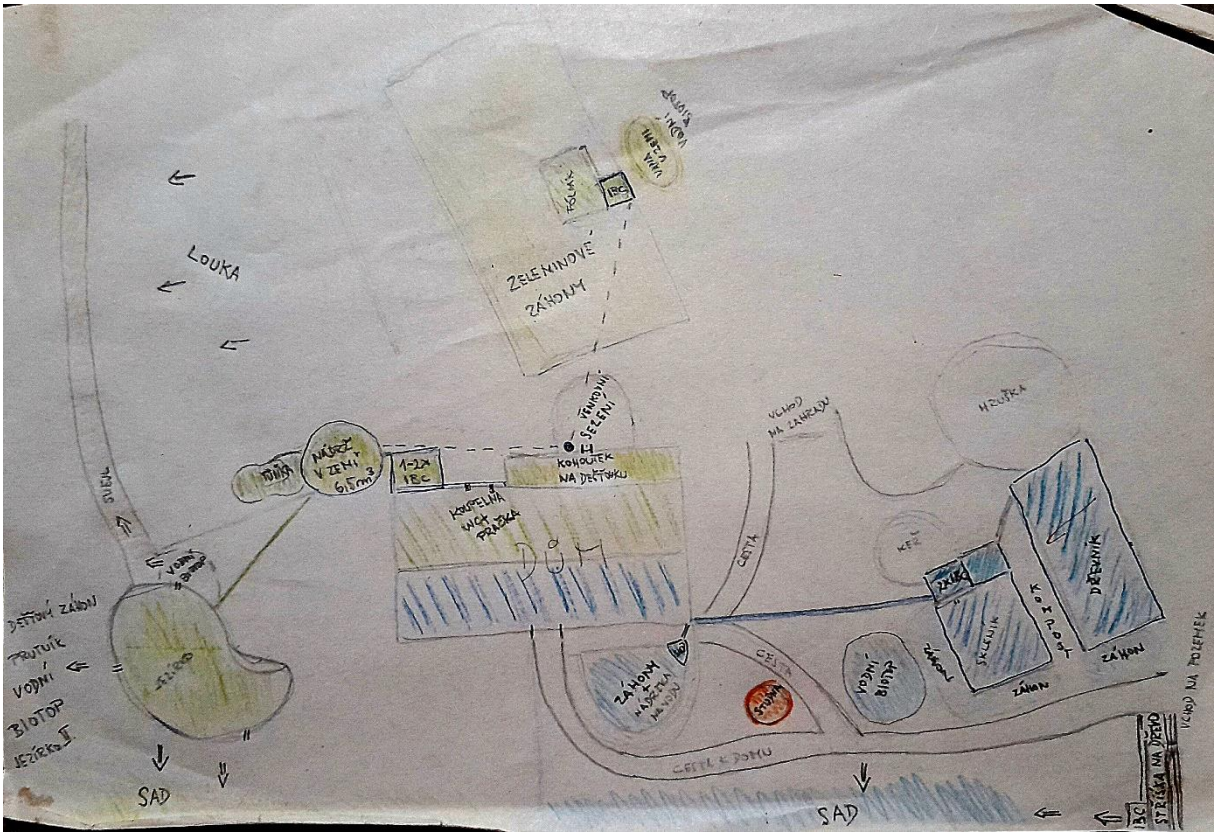

8 PRINCIPŮ BRADA LANCASTERA PRO PRÁCI S VODOU V PERMAKULTUŘE

V celém procesu plánování nám velmi pomáhala permakulturní etika i principy, které jsme nyní využívali jako východisko a vodítko pro veškeré naše rozhodování a jednání. Kromě nejznámějších Holmgrenových a Mollisonových jsme pracovali i s dalšími. Zde konkrétně s 8 principy Brada Lancastera pro práci s vodou v permakultuře, které se s nimi v mnohém překrývají:

1. ZAČNĚTE DLOUHÝM A DŮKLADNÝM POZOROVÁNÍM

Pečlivému pozorování jsme se věnovali již od samého začátku, měli jsme za sebou několikaleté pozorování a sbírání zkušeností. Nově jsme ho vylepšili také o pečlivé zaznamenávání získaných poznatků! Audit spotřeby vody na našem pozemku a v domácnosti, k němuž mě inspirovala četba knížky „Earth User’s Guide to Permaculture“ od Rosemary Morrow (Hampshire: Permanent Publications, 2006), údaje o kolísání vodní hladiny ve studni a o nevyužitých přebytcích dešťové vody zachytávané ze střech na pozemku nám daly dohromady potřebné informace a odhodlání k větším

úpravám a investicím. Rozhodli jsme se pořídit podzemní nádrž na dešťovou vodu a napojit na ni splachovací záchod a pračku v koupelně. K pokrytí nákladů jsme částečně využili dotaci Dešťovka. Dokud neudeří mrazy, využíváme stále naši venkovní kadibudku, v zimě však hlavně celá ženská část naší rodiny velmi oceňuje možnost mít záchod ve vyhřáté koupelně a s každým spláchnutím pomyslet na statný ořešák před domem, kterému se daří čím dál lépe.
Také praní prádla v dešťové vodě se osvědčilo, protože měkká dešťovka velmi šetří spotřebu pracích přípravků. Při realizaci bylo nutné dobře promyslet systém filtrace dešťové vody, aby mohla být do pračky bez problémů přivedena a nekazila se.

Až časem oceňuji moudrost, která se skrývá v pozorování, malých a pomalých řešeních, postupných krocích. Příroda a čas pak jako by tvoří výsledný design za vás. Pozorným sledováním a zaznamenáváním toků energie, které se týkají cyklů v přírodě i ve vašem životě, místo, kde žijete, v součinnosti s vámi samo začne ukazovat, co na něj patří a kam. Začne se přirozeně tvořit určitý vzor.

2. VŽDY PRACUJTE I S PŘEPADEM VODY A NAKLÁDEJTE S NÍM JAKO SE ZDROJEM
Přepad z podzemní nádrže na dešťovou vodu jsme využili jako zdroj pro napájení přírodního koupacího jezírka. Tento prvek úplně změnil ráz celého pozemku i okolí, protože v okruhu několika kilometrů není žádná jiná vodní plocha. Skokově zvýšil biodiverzitu a stal se oblíbeným místem, kde trávíme čas. Přepad z jezírka ústí do přilehlého svejlu a zásobuje vodou další pásy větrolamů, které nově člení náš pozemek na několik slunečních pastí.

3. VODU ZACHYTÁVEJTE V NEJVYŠŠÍM MÍSTĚ POZEMKU, POTÉ JI ROZVÁDĚJTE SMĚREM DOLŮ
V našich podmínkách jsou hlavním zdrojem dešťové vody střechy budov na pozemku. Umístění nových staveb (dřevník a stříška na sušení dřeva, fóliovník, chlívky pro zvířata) proto vždy promýšlíme s ohledem na sklon svahu a možnost zásobovat vodou nejvýše položené části našeho pozemku, což střecha domu a stodoly neumožňuje. Přirozená cesta vody dolů po svahu dále určuje místa pro výsadbu a další prvky, které přísun vody potřebují.

Následující 3 principy jsme ctili již v první vlně úprav v zóně 1, které souvisely s péčí o půdu a se změnou způsobu hospodaření:

4. ZAČNĚTE S MALÝMI A JEDNODUCHÝMI STRATEGIEMI, KTERÉ VYUŽÍVAJÍ DEŠŤOVOU VODU CO NEJBLÍŽE MÍSTU, KAM PADÁ

Malým a jednoduchým strategiím dáváme přednost stále. Před dvěma lety jsme například vytvořili nové záhony nastlané v pásech po vrstevnicích v sadu mezi mladými ovocnými stromky. Nemáme totiž v současnosti žádné využití pro trávu, která se v sadu seká 2xročně a také jsme potřebovali vyvézt odpad z jímky. Záhony tedy vznikly prostým navršením cca 30cm vrstvy sena z první seče, na který jsme na podzim vyvezli „humanure“ a pokryli další vrstvou sena z druhé seče. Na vrch pak přišla vrstva zeminy z krtičinců smíchaná s kompostem. Záhony jsme nechali uležet a v dalším roce je osázeli pestrou směsí jednoletek i trvalek. První pěstební sezóna dopadla nad očekávání dobře a úroda byla enormní. Záhony zachytávají vláhu ve svahu a také esteticky vypadají krásně – jako bychom našemu kopci na šňůrku navlékli barevné a voňavé náhrdelníky.

5. ROZVÁDĚJTE, ZPOMALUJTE A ZASAKUJTE VODU DO PŮDY

Péči o půdu na našem pozemku považujeme za zásadní a je pro nás s péčí o vodu neodmyslitelně propojená. Jen živá půda s dostatkem organické hmoty dokáže zadržet vodu a vyživit rostliny. Mírně zvýšené záhony vytvořené z pestré směsi organického odpadního materiálu patří stále mezi naše nejosvědčenější, hlavně pro pěstování jednoletých druhů zeleniny náročných na vláhu i živiny. Mírný svah našich pozemků, potřeba rozčlenit je na jednotlivé zóny s vlastním způsobem managementu a vysázet několik pásů větrolamů zároveň s potřebou přivést k nim potřebnou vláhu nás vedla k vytvoření několika svejlů v prostorách bývalých pastvin. Ačkoli se v prvních letech po výsadbě zdálo, že budou funkční, vzhledem k našemu podloží se nám tyto terénní úpravy neosvědčily a v porovnání s prostým nastýláním organické hmoty do pásů a míst budoucí výsadby mají spoustu nevýhod. Zatímco nastlaná organická hmota dodá do půdy potřebné živiny i vláhu a nastartuje půdní život, takže naše keře a trvalky zde po výsadbě dobře prospívají, vytvoří si své mikroklima a během 3–5 let dorostou do zápoje a jsou prakticky bezúdržbové, na svejlech u nás do 5 let většina stromů a 2/3 keřů odumřely a trvalky jsou postupně vytlačovány travním drnem.

6. NECHTE PŮDU POKRÝT ŽIVOU A ORGANICKOU HMOTOU V NEJVYŠŠÍ MOŽNÉ MÍŘE

Kromě úprav, které již byly popsány výše, je původní políčko s jednoletou zeleninou v současné době zmenšeno na polovinu původní plochy, druhá část je osázená trvalkami a bylinami, které využíváme k mnoha různým účelům.

Náš pozemek je nyní také mnohem členitější a obsahuje trvalkové a keřové „fleky“ a pásy, které jsou permanentně pokryté vegetací a strategicky rozmístěné ve všech zónách pozemku. U nově vysázených ovocných stromů v sadu se nám osvědčilo dělat kruhové zásakové mísy zamulčované směsí dřevitého materiálu (kůra, štěpka, piliny, větší polozetlelé kusy dřeva i drobné větvičky). Určitou část původních pastvin jsme také vyhradili pro divočinu, tj. zónu 5.

7. ZVYŠTE NA MAXIMUM VZÁJEMNĚ PROSPĚŠNÉ VZTAHY A EFEKTIVITU POMOCÍ „STOHOVÁNÍ FUNKCÍ“

Stohovat funkce a propojovat prvky do funkčních koloběhů tvoří základ našeho designu, jak snad již vyplynulo z předchozího popisu. Kreativita a výnos ze systému nezná mezí a každý další krok v tomto směru nám přináší nové povzbuzení a další inspiraci. Například nově vzniklý zadní vchod do domu přímo ze zahrady, který jsem si léta přála, je doplněný o umyvadlo, kde si můžu omýt zeleninu těsně před příchodem do kuchyně. Kompost mám po levé straně, výběh pro slepice po pravé. Kohoutek nad umyvadlem je napojený na dešťovou vodu z podzemní nádrže a odpadní voda z umyvadla teče do malé tůňky a přilehlého biotopu, který jsme vytvořili u bočního vchodu do zahrady.

8. NEUSTÁLE SVŮJ SYSTÉM PŘEHODNOCUJTE A VYLEPŠUJTE

Design je kontinuální proces, který probíhá neustále. Jeho pomyslnou spirálu roztáčejí nová pozorování a zkušenosti, okolní výzvy, neustálé vylaďování, přístup k novým materiálům a zdrojům

atd. Ačkoli se jeho proces pro větší přehlednost rozděluje do fází, což vyvolává dojem, že následují v čase po sobě a po vylepšení a uzavření cyklu se opět opakují, realita je mnohonásobně složitější a pestřejší. 15 let našeho života v Zahradě na kopci, kdy jsme různými fázemi prošli několikrát, nám ukazuje, že v delším časovém horizontu se různé cykly a fáze vzájemně ovlivňují a neustále prolínají.

V tuto chvíli právě procesem vylepšování prochází např. využití přepadu vody z jezírka – původní přepad ústící do svejlu se ukázal jako nedostačující, při přívalových deštích není schopen tak velké množství vody naráz pojmout a tvoří se samovolné přepady na dalších místech. Lepší variantou než zvětšovat současný přepad a vést vodu jen do jednoho místa, se nám jeví je využít, vytvořit 3 menší přepady a rozvádět tak vodu z jezírka jak do svejlu, tak do sadu a na spodní pastvinu. Zatím jsme vypozorovali vhodná místa a na jedno z nich instalovali odtokovou mřížku a trubku, která ústí na pastvinu. Po tomto kroku se ukazuje, že několikrát do roka je přepad takový, že uživí i třetí odtok. Analyzujeme množství přebytečné vody a její rozložení v průběhu roku, své priority, potřeby a zájmy. Rodí se nám různé varianty a strategie. Čas a výsledky testování ukáží, které budou realizovány a jak – dešťový záhon, vrbový prutník, bambusárium, nádrž pro chov ryb…

Ačkoli proces designu hospodaření s vodou na našem pozemku zdaleka není u konce, již můžeme pozorovat, že i větší výkyvy počasí, které nás v posledních letech provázejí a v nichž delší období sucha střídají přívalové srážky, jsme schopni bez problémů překlenout a náš systém je dokáže vyrovnat díky tomu, že vodu zachytí a zadrží a poté ji pomalu rozvádí tak, jak je třeba.

Dešťové vody jsme ale schopni zachytit mnohem více, než ukazovaly původní odhady. Vody máme v posledních letech neustálý přebytek, navíc náš současný plán počítá se vznikem dvou nových střech (dřevník před domem a zastřešená veranda s letní kuchyní u jezírka), díky kterým by se její objem ještě navýšil. Design se tedy v současnosti kromě vylaďování týká především toho, jak vzniklý přebytek co nejlépe investovat do další péče o Zemi a o lidi.

ZÍSKANÉ ZKUŠENOSTI A DOVEDNOSTI

Neocenitelnou zkušeností byl pro mě jak proces designu, tak realizace jednotlivých prvků, která do velké míry probíhala svépomocí. Zejména zkušenosti nabyté při budování přírodního koupacího jezírka a svejlů se mi velmi hodily při následných konzultacích a návrzích pro klienty.

V celkovém pohledu je pro nás dobrou zpětnou vazbou zvýšení diverzity a zdrojů uvnitř systému, což přináší jak větší stabilitu a hojnost, tak také spokojenost a radost.

PLÁNY DO BUDOUCNA

Obnovit fóliovník, který vzala vichřice, a nově jej propojit s kachníkem – oba prvky se dobře doplňují a jejich umístění na zeleninové zahradě v zóně 1 tvoří osvědčený a funkční celek. Jejich střechy jsou cenným zdrojem dešťové vody, která se z nich dá samospádem využít k zálivce okolních záhonů.

3. Zahrada MŠ Záchlumí – školní zahrada budovaná svépomocí z lokálních zdrojů

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ
PERMAKULTURNÍ ETIKA A PRINCIPY

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

zahrada při MŠ Záchlumí
adresa: Záchlumí 83
pozemek číslo: 767/1
celková rozloha: 1219 m^2
nadmořská výška: 455 m

POPIS VÝCHOZÍ SITUACE

Mateřská škola Záchlumí je jednotřídní vesnická škola, kterou navštěvují děti ve věku 2–6 let. Kapacita školy je 28 dětí. Působí tu 3 pedagogičtí a 3 provozní pracovníci. Zřizovatelem školy je Obec Záchlumí. Tato obec v roce 2006 evidovala 803 stálých obyvatel.
Jde o můj úplně první projekt zrealizovaný mimo vlastní zahradu, probíhal v letech 2012–2013, kdy tuto mateřskou školu navštěvovaly obě naše dcery.

Projekt jsem iniciovala sama z pozice aktivního rodiče – než naše děti začaly chodit do školky, byly zvyklé pohybovat se v prostoru naší zahrady plného barev, vůní, živočichů i nejrůznějších dobrot k jídlu, kde měly velké množství podnětů ke zkoumání i k učení. Školní zahrada se mi proti tomu zdála málo pestrá a jedlého neobsahovala nic. Mým cílem bylo to změnit a vytvořit pro děti v mateřské škole atraktivnější venkovní prostor. Na tento projekt jsem neměla k dispozici žádné finanční prostředky, celá zahrada vznikla z místních zdrojů a ve spolupráci s místní komunitou.

Ačkoli jsem v tomto projektu ještě důsledně nepracovala s procesem permakulturního designu, rozhodla jsem se zařadit jej do tohoto portfolia, protože může být inspirací a motivací pro ostatní, že i bez dostatečných zkušeností či finančních prostředků je důležité mít odvahu udělat první krok. Při návrhu i realizaci jsem pracovala s permakulturní etikou a principy a dle potřeby jsem také využívala různé postupy a techniky.

V té době jsem vůbec nepomýšlela na možnost, že jej někde budu prezentovat, proto bohužel chybí kvalitní fotodokumentace. Kromě několika historických snímků k projektu (viz přílohy) přikládám fotografie pořízené při realizaci zahrady v MŠ Podbřezí, která probíhala od roku 2014 a kde jsem využila velmi podobné postupy (viz přílohy).

PRŮZKUM POZEMKU

Pozemek je v rovině uprostřed obce, oplocen, ze dvou stran lemovaný místní komunikací, z dalších dvou sousedící se zahradami místních obyvatel. Nachází se na něm několik herních prvků, boudička k ukládání hraček a venkovní posezení pro děti.

Na Z a částečně též J straně zahradu od místních komunikací odděluje pás tújí a několika vzrostlých stromů – 2 smrky, jeřáb ptačí a 4 břízy, které také zajišťují závětří a zároveň možnost odpočinku ve stínu. Ostatní plocha zahrady je pokryta nakrátko střiženým trávníkem, jinou vegetaci neobsahuje.

Pozemek je na navážce, podrobnější průzkum ukazuje, že v některých částech obsahuje pouze suť pokrytou travním drnem. Není zde žádný zdroj vody. Toto byly hlavní faktory, proč se vedení školky nikdy nepokoušelo o další výsadbu – pozemek byl považován za nevhodný pro rozvoj školní zahrady v tomto směru.

PRŮZKUM LIDSKÝCH ZDROJŮ A JEJICH ZAPOJENÍ DO PROJEKTU

VYUŽÍVEJ ROZMANITOSTI A VAŽ SI JÍ

Již od počátku projektu bylo jedním z hlavních cílů nejen podpořit diverzitu na pozemku, ale také zapojit místní komunitu. Nedostatek zdrojů tento fakt ještě posílil. Potřebovali jsme jak materiál, tak různé dovednosti a pracovní síly. Čím více různých lidí se nám podaří angažovat, tím bude projekt udržitelnější. Mysleli jsme v tomto směru nejen na realizaci, ale také na údržbu plánovaných prvků, hlavně v období letních prázdnin, kdy je školka zavřená. Chtěli jsme přilákat i lidi zvenku, kteří by mohli ze školní zahrady mít nějaký užitek, např. nemají vlastní zahradu, kam by v létě mohli chodit pěstovat a sklízet, využili by školkový kompostér, který by tak mohl sloužit jako komunitní apod.

Na cestě k tomuto cíli jsem využila následující strategie:

- Napsala jsem článek do místního zpravodaje (viz přílohy).
- Přímo ve škole a také na klíčových místech v obci jsem vyvěsila letáky s informací o projektu proměny školní zahrady zároveň s vyhlášením veřejné sbírky organického materiálu, který je k proměně potřeba (viz přílohy).
- Stejná zpráva byla vyhlášena místním rozhlasem.
- V prostorách školky jsem uspořádala veřejnou přednášku o naší zahradě s promítáním. Příklad proměny naší vlastní zahrady, při které jsme se také museli potýkat s nevhodnými podmínkami a s nedostatkem zdrojů, mi již předtím pomohl získat souhlas jak paní ředitelky, tak vedení obce, jež je majitelem daného pozemku. Byla to zároveň příležitost prezentovat permakulturní etiku a principy přírodních zahrad.
  Přednášky se zúčastnilo celkem 5 osob včetně paní ředitelky a mě. I to však byl v takto malé obci dostatečný počet, aby se celá akce úspěšně rozjela – byly to totiž aktivní osoby, které neváhaly oslovit a angažovat ostatní z řad svých sousedů, přátel, rodinných příslušníků atd.

Měly rovněž dobrý přehled o místních zdrojích a hned na úvodní schůzce přišly s klíčovými tipy, na koho se v tomto směru obrátit.

- Motivovat a zapojit bylo třeba i děti. Ty dostaly za úkol při svých procházkách zkoumat nevyužité zdroje v okolí, navštěvovat místní zahrádkáře, chovatele zvířat, místní zemědělské družstvo a samozřejmě o projektu informovat své rodiče, prarodiče, případně další příbuzné a přátele v obci.

DESIGN

POZORUJ A JEDNEJ

Design vznikal na základě pozorování podmínek na pozemku a také průzkumu okolních zdrojů materiálních i lidských. Vytvářeli jsme to, na co jsme při průzkumu okolí sehnali zdroje a co dovolovaly místní podmínky. Důležité pro nás také bylo pozorovat potřeby samotných dětí.

4. Jeden z návrhů z roku 2012

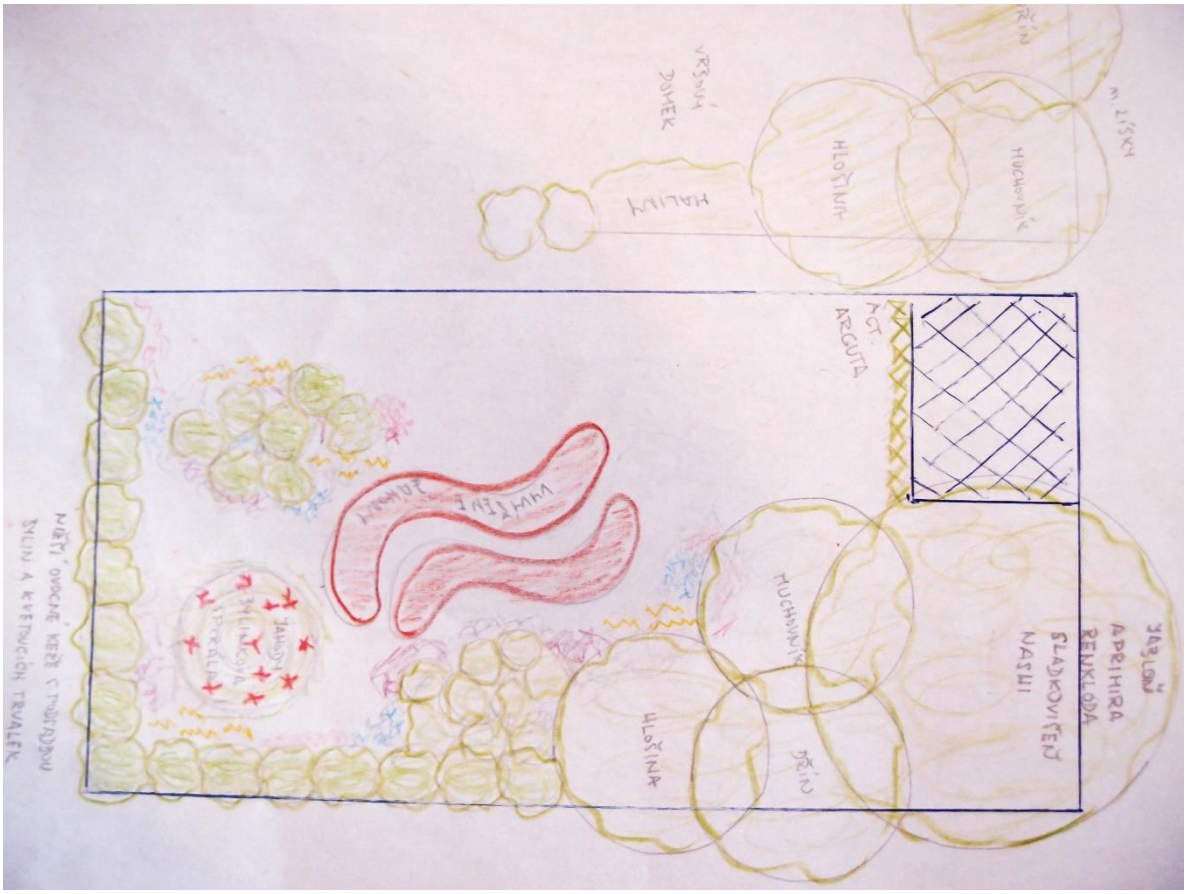

REALIZACE A ÚDRŽBA

VYUŽÍVEJ MALÝCH A POMALÝCH ŘEŠENÍ

Plán i realizace zahrady vznikaly postupně v průběhu několika let. Každého půl roku jsme uspořádali jednu veřejnou akci, v rámci které na zahradě vždy vznikl jeden nový prvek (vyvýšený zeleninový záhon, pás ovocných keřů, výsadba ovocného stromu, kompost, jahodovo-bylinkový kopeček). První

tři akce probíhaly zcela v mé režii, následně přebrala iniciativu školka (mé děti ji v tu dobu již nenavštěvovaly).
Čas mezi jednotlivými akcemi jsme využívali k dalšímu průzkumu a shánění zdrojů. Postupně se tak o projektu dozvědělo mnohem více lidí. Díky tomu, že jsme neměli k dispozici žádné finance a výsledek měl sloužit dětem, měli místní motivaci pomoci. Poslední akce, kterou bylo symbolické sázení stromu – stará odrůda sladkovišně Královna Hortenzie, která se zároveň stala patronkou a ochránkyní celé školní zahrady – se zúčastnilo cca 30 osob.

NEVYTVÁŘEJ ODPAD
Díky vyhlášení veřejné sbírky organického materiálu v obci se nám v poměrně krátkém čase podařilo získat velké množství organického materiálu. Na plakátech, které jsem vyvěsila, byl soupis materiálu, který by se hodil (hnůj, kompost a zemina, listí, tráva, sláma, kartony, větší kameny, dřevo, materiál z ořezu dřevin, štěpka, sazenice…) a hodiny, kdy je možné tyto věci přivézt do areálu školní zahrady. Většina lidí jej považovala za odpad a nebyl problém do několika týdnů sehnat vše, co bylo třeba. Přímo ze školní zahrady jsme také společně s dětmi zužitkovali listí a sekanou trávu, které se dříve odvážely mimo pozemek.

PROBLÉM JE ŘEŠENÍ A ZÍSKÁVEJ VÝNOS
Vzhledem k faktu, že většinu pozemku tvořila navážka a také díky tomu, že jsme měli k dispozici větší množství materiálu, rozhodli jsme se jako první krok vybudovat vyvýšený zeleninový záhon typu německá kopa. Ten byl při veřejné akci vytvořen již několik týdnů po vyhlášení sbírky. Zbytek organického materiálu jsme navršili podél plotu na V straně zahrady, kde jsme měli v plánu příští rok na podzim vysázet pás ovocných keřů. Děti sem během celé následující sezóny přidávaly další materiál získaný jak ze školní zahrady, tak z okolí.

První veřejná akce nás obohatila o společné zážitky, radost a zkušenosti. Byla to zároveň příležitost seznámit místní komunitu s bezorebným způsobem pěstování a s jeho přínosy. Většina z nich se vůbec poprvé dozvěděla o existenci vyvýšeného záhonu a možnosti začít pěstovat i v místě, které bylo považováno za zcela nevhodné pro jakékoli pěstování zeleniny. Navíc s využitím odpadu, který by jinak bylo třeba někam uklízet či odvážet. Účastníci akce zároveň měli možnost v praxi krok po kroku sledovat postup jeho budování. Díky tomu se pak někteří z nich pustili do experimentů na vlastních zahradách a začali společně s dětmi ve stejném duchu měnit i své domácí zahrádky.

Vyvýšený zeleninový záhon zajistil dětem bohatou sklizeň již v prvním roce po založení. Výnos z něj zužitkovaly ve školní kuchyni a také ze své první sklizně vlastnoručně navařily dýňovou polévku pro účastníky druhé veřejné akce, během které jsme nasázeli ovocné keře do připraveného již rok zamulčovaného pásu. Každý rodič a každé dítě měli svou vlastní sazenici k sázení (některé jsme sehnali jako odkopky od místních zahrádkářů, některé podle předem daného plánu nakoupili sami rodiče). Byla to zároveň oslava toho, co se nám povedlo a co jsme se my i děti naučili.

ZACHYCUJ A UCHOVÁVEJ ENERGII
Mysleli jsme i na zajištění následné péče o nově založené prvky. Jedním z klíčových kroků byl také sběr dešťové vody ze střechy boudičky na hračky. Tato voda pak sloužila jako zálivka zeleninového záhonu, jež byl vytvořen hned vedle.

EVALUACE A VYLADĚNÍ

USMĚRŇUJ SEBE SAMA A PŘIJÍMEJ ZPĚTNOU VAZBU

Pomalý a postupný proces vzniku školní zahrady poskytoval čas a prostor pro neustálé vyhodnocování a získávání zpětné vazby. Za tímto účelem jsem také cíleně oslovila paní ředitelku formou dotazníku (viz přílohy).

Vyvýšený zeleninový záhon vybudovaný z organického materiálu neměl dlouhou životnost – postupně sesedal a rozvalil se do cca 4 let. Ukázalo se však, že v kontextu školních zahrad jde o výhodu, protože je to interval, kdy školku opustí generace dětí, jež záhon tvořila, a přijde nová, která tak bude mít stejnou příležitost vybudovat si svůj nový záhon zcela podle svých představ a projít celým procesem pozorování, shánění materiálu v místní komunitě, realizaci a osázení záhonu atd., případně také vylepšit umístění, techniku nebo tvar oproti předchozím návrhům.

Pás keřů dodnes prospívá díky neustálému přísunu organické hmoty, která zlepšuje kvalitu půdy – školní zahrada poskytuje dostatek materiálu v podobě sekané trávy i listí.

ZÍSKANÉ ZKUŠENOSTI A DOVEDNOSTI

PROBLÉM JE ŘEŠENÍ A ZÍSKÁVEJ VÝNOS PODRUHÉ

Nejcennějším výnosem byly pro mě při návrhu a realizaci školní zahrady v mateřské škole v Záchlumí především získané zkušenosti – prezentovat svůj záměr před ostatními, vytvořit návrh a harmonogram realizace, zapojit místní komunitu, sehnat potřebný materiál, vést a organizovat veřejné akce… Zpětný pohled ukazuje, že právě tento drobný krok způsobil v mém životě zásadní obrat a ovlivnil celé moje budoucí směřování.

Vzhledem k tomu, že šlo o mou úplně první realizaci a neměla jsem dostatečné vzdělání ani zkušenosti v oboru, byla veškerá má práce na tomto projektu dobrovolnická. Díky úspěšné realizaci se však samy začaly hlásit okolní školy se zájmem o spolupráci – MŠ Hejnice, MŠ Kameničná, MŠ Podbřezí.

V dalších školách jsem už chtěla mít za svou práci zaplaceno, v Kameničné jsme se proto rozhodli přímo v areálu mateřské školy uspořádat jarní zahradnickou výměnnou burzu semínek a sazenic. Všichni pěstitelé v okolí mohli přijít a prodat nebo vyměnit své přebytky. Zároveň jsme pozvali tradiční řemeslníky i další zajímavé lidi z okolí, kteří zde mohli prezentovat a prodávat své výrobky a také své umění představit dětem – včelaře, kováře, košíkáře, výrobce kosišť a dřevěných násad, přadlenu s kolovrátkem, místního experimentátora s akvaponií atd. Celá akce byla zakončená dražbou výrobků, které děti ve školce během celé zimy tvořily z přírodních materiálů. Hlavním předmětem dražby byl model nové přírodní zahrady doprovozený mou prezentací, co a proč chtějí děti, rodiče i pedagogové na školní zahradě vybudovat. Celá akce byla velmi povedená, s bohatou účastí a výnosem na mnoha různých úrovních. Nejzásadnějšími bylo získání dostatečného množství finančních prostředků na návrh a realizaci úprav školní zahrady a zapojení místní komunity do celého dění.

Následná realizace v MŠ Podbřezí (2014–2015) byla podpořená v evropském dotačním programu a dostala jsem za ni takovou odměnu, která vyrovnala veškerou předchozí dobrovolnickou práci. Vzápětí mě oslovilo Centrum pro další vzdělávání pedagogů v Rychnově nad Kněžnou s nabídkou, zda bych pod jejich záštitou nechtěla zrealizovat jednodenní seminář. Ten jsem zde pro pedagogy začala učit v roce 2014 pod názvem Přírodní zahrada – živá učebnice pro děti. Díky těmto aktivitám, které se

odehrávaly na lokální úrovni, jsem pak dostala nabídku stát se součástí velkého mezinárodního projektu Děti v permakultuře, který vznikl v roce 2015.

4. Komunitní Zahrada bez plotu v Žamberku

PERMAKULTURNÍ ETIKA A PRINCIPY
PROCES PERMAKULTURNÍHO DESIGNU
KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ
PMI, SWOT, PASE ANALÝZA
ANALÝZA VSTUPY/VÝSTUPY

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

pěší zóna uprostřed města Žamberka
design se týká pozemků číslo: 817, 818 a 819/3 umístěných v památkové zóně
celková rozloha: 1443 m^2
nadmořská výška: 418 m
Počet obyvatel města Žamberk: 6 093 (údaj z roku 2018)

POPIS VÝCHOZÍ SITUACE

PERMAKULTURNÍ ETIKA V PRAXI
Nápad oživit dění ve městě Žamberk a iniciovat na pěší zóně vznik komunitní zahrady jsme s Janou Schlöglovou pojaly v roce 2015 při společném setkání v kavárně Dva světy. Jana v té době měla za sebou realizaci komunitní Zahrady u SPLAVu v areálu zámku Doudleby nad Orlicí, na níž se podílela a kam jsem byla přizvána v rámci několika přednášek a workshopů. Já komunitní projekty v okolních školkách a také první plody, výnosy a sklizně z re-designu naší Zahrady na kopci.

Na jaře roku 2015 jsme totiž zrealizovali první část nového designu práce s vodou na pozemku (viz projekt č. 2 v tomto portfoliu) – přírodní koupací jezírko a systém svejlů. Tyto prvky nám ještě v tomtéž roce skokově zvýšily nejen množství vody, ale také úrodu, s níž jsme nepočítali a kterou jsme chtěli v souladu s permakulturní etikou co nejlépe investovat do péče o lidi a péče o Zemi. Při zvažování nejrůznějších alternativ nakonec zvítězila myšlenka expandovat s permakulturou do nejbližšího města, prodat tyto přebytky během veřejného happeningu, který uskutečníme přímo na pěší zóně, získat tak nějaké finance do začátku a zároveň oslovit místní komunitu, zmapovat její potřeby a získat pro náš plán další spolupracovníky.

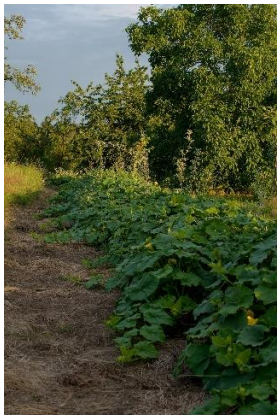

ÚVODNÍ SWOT ANALÝZA PROJEKTU KOMUNITNÍ ZAHRADY BEZ PLOTU

S	W
- máme zkušenosti s komunitními projekty - dobře se v týmu doplňujeme: já jsem designérka a zahradnice, Jana rozumí financím a fundraisingu - mám přebytky z vlastní zahrady, které chci investovat - obě dokážeme lidi motivovat a nadchnout - dobré organizační schopnosti	- jsme jen dvě - nejsme místní - nemáme žádné finance ani jméno
O	**T**
- strategicky výhodná poloha pěší zóny uprostřed města - jde o exponované místo, o které je zájem, hodně se o něm mluví - místem projde každý den hodně lidí – příležitost je oslovit a angažovat - lidé jsou se současným stavem nespokojení, pěší zónu vnímají jako nedostatečně využitou – příležitost k vítané změně, jejíž podobu mohou sami ovlivnit - poloha je dobře chráněná a bez motorových vozidel, ačkoli uprostřed města	- parcela není oplocená – nebezpečí vandalismu, zcizení věcí apod. - projekt je novátorský a mohou se objevit osoby nebo skupiny, které budou proti - místo je spojováno s korupční kauzou, což může negativně ovlivnit vnímání našeho záměru - umístění v památkové zóně, která má specifická pravidla užívání (omezení, co lze budovat a sázet)

Strategický plán: Využít silné stránky a příležitosti, z problémů učinit řešení, vytvořit strategie pro překonání slabých míst.

Z výše uvedeného nám vyplynuly první úkoly:

- zmapovat a naplno využít zdroje přírodní, materiální, finanční i lidské;
- oslovit místní neziskovou organizaci Cesta pro rodinu, která má dobré jméno, dlouhodobě spolupracuje s městem a je otevřená novátorským projektům a získat ji jako partnera ke spolupráci;
- pod jejím jménem představit záměr městu, které je majitelem daného pozemku;
- spojit se s památkovým ústavem a získat jeho vyjádření k záměru;
- zmapovat potřeby místních ohledně pěší zóny a možností jejího lepšího využití, výsledný design tvořit na základě těchto námětů společně.

Podle výsledků předchozích akcí naplánovat další kroky.

MAPOVÁNÍ ZDROJŮ A FORMOVÁNÍ VIZE

PASE

Rostliny

Současný stav: 4 několik let staré lípy zasazené v betonových mísách, nakrátko sekaný trávník, několik živořících rostlin břečťanu podél SZ zdi.

Vize do budoucna: zvýšit diverzitu – přidat keře, bylinky a květiny, barvy a vůně.

Zvířata

Současný stav: místo není pro divoké živočichy příliš atraktivní; pohybuje se zde množství psů.

Vize do budoucna: přidat prvky, které přilákají zejména hmyz, opylovače a ptáky; **výsadbu chránit před psy! – vyvýšené záhony s ohrádkou**

Struktury

Současný stav: 4 betonové mísy osazené lípami, 2 z nich lemované zábradlím a posezením; 3 umělecké dřevěné objekty; obecní vývěsky; sloupy veřejného osvětlení; kamenné zdi oddělující pozemky okolních domů; sousední domy a střechy v soukromém vlastnictví i v majetku města.
Vize do budoucna: co nejlépe využít stávající struktury, design nových vytvořit ve spolupráci s místní komunitou, aby plnily co nejvíce různých funkcí a byly v souladu s permakulturní etikou.

Události

Současný stav: pravidelně se zde koná jarní stánkový prodej sadby a bylin z místního zahradnictví a předvánoční prodej stromků, jinak je místo po většinu roku prázdné, šedé a nudné, lidé nemají důvod se zde zastavit a trávit tu čas.
Vize do budoucna: zvýšit atraktivitu místa, oživit jej zajímavými prvky, pravidelným pořádáním kulturních akcí, dílen, trhů s lokální produkcí, programů pro děti…

5. Foto výchozí stav v r. 2015

ZDROJE LIDSKÉ

Posilování týmu a získávání klíčových spolupracovníků

červenec 2015 Vedení neziskové organizace Cesta pro rodinu přijalo náš projekt s nadšením.

srpen 2015 Na jednání rady města jsme prezentovali náš záměr společně s ředitelkou organizace Cesta pro rodinu. Město náš návrh podpořilo pod podmínkou, že nebudeme čerpat žádné finance z městského rozpočtu a na veškeré aktivity seženeme vlastní zdroje (viz přílohy).

září 2015 Paní Ing. Veselovská z Národního památkového ústavu v Pardubicích k našemu záměru zpracovala kladné vyjádření, které doplnila cennými připomínkami (viz přílohy). Tyto podklady byly pro nás velmi důležité při dalších jednáních s městem o podobě výsledného návrhu.

V tomto období jsme náš záměr rovněž prezentovali širokému množství místních spolků a organizací.
Subjekty a organizace, které se do projektu aktivně zapojily:
ZUŠ Petra Ebena
Gymnázium Žamberk
Základní škola Žamberk
Střední škola gastronomická a technická
Muzeum starých strojů a technologií, z.s.
Klub seniorů
Domov pro seniory
Univerzita třetího věku
Knihovna Žamberk
Technické služby Žamberk s.r.o.
Konzum

Místní komunitu jsme angažovali prostřednictvím různých kanálů a aktivit:

- založili jsme webové stránky informující o projektu,
- facebookovou stránku komunity Zahrada bez plotu,
- napsali článek do místních novin,
- uspořádali několik vln šetření prostřednictvím anket a dotazníků (viz přílohy),
- veřejných schůzek s bohatou účastí (vedení města, neziskovky, školy, občané…),
- přímo v prostoru pěší zóny jsme instalovali symbolický prvek otevřených dveří, které zároveň byly vývěskou informující o projektu a měly na sobě schránku, kam mohli kolemjdoucí přispívat svými názory a nápady,
- během veřejného happeningu, který zahrnoval kulturní program, občerstvení v podobě domácí dýňové polévky podávané za dobrovolný příspěvek pro Zahradu bez plotu a prodej přebytků, jsme opět formou ankety mapovali potřeby, sbírali podněty a také získávali tipy na další potřebné zdroje v okolí.

ZAHRADA BEZPLOTU

DEJ PŘEDNOST ZAČLEŇOVÁNÍ PŘED ODDĚLOVÁNÍM

Díky výše uvedeným aktivitám se do projektu Zahrada bez plotu podařilo začlenit pestrou paletu různých iniciativ i jednotlivců (umělci, studenti, senioři, rodiny s dětmi…). Noví spolupracovníci přinesli spoustu zajímavých podnětů a nápadů, které jsme s nadšením do našich plánů komunitní zahrady začlenili:

- pořádat další pravidelné happeningy – např. podvečerní nebo víkendová komunitní posezení s oblíbeným jídlem nebo moučníkem ke sdílení;
- využít prostor pro street art a k instalacím pro místní umělce (např. okolní zdi vyzdobit výjevy z historie města);
- uspořádat výstavu: Proměny pěší zóny a města Žamberka v čase – ve spolupráci s muzeem a místním gymnáziem získat fotky a vzpomínky pamětníků a místních rodáků;
- pořádat pravidelná veřejná čtení ve spolupráci s knihovnou;
- instalovat jednoduché herní prvky a kvízy pro děti (např. barevné skákací dlaždice s čísly a nápisem ZAHRADA BEZ PLOTU, čichové pexeso apod.).

Bylo jasné, že zdaleka nepůjde „jen“ o zahradničení…

Formování guildů

Díky rozšíření základního týmu se začaly formovat různé spolupracující skupiny s vlastními koordinátory a úkoly:

1. Získávání a kontaktování partnerů
2. Průzkum veřejného mínění
3. Návrh prostoru
4. Komunitní zahrada
5. Příprava a realizace veřejných akcí

Společné pravidelné koordinační schůzky všech angažovaných probíhaly každý měsíc nebo jednou za 2 měsíce v prostoru Centra pro rodinu, které mělo veškeré potřebné zázemí a vybavení. Kromě koordinace celého týmu, přípravy a vedení společných schůzek, jsem byla hlavním členem guildu pro realizaci prvků komunitní zahrady a návrhu uspořádání celého prostoru pěší zóny.

6. Propagační materiály Zahrady bez plotu

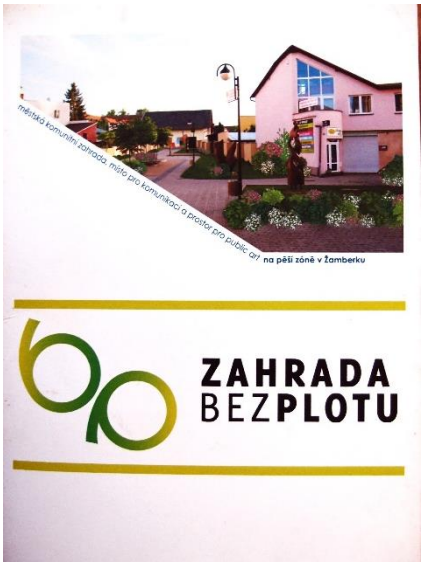

ZDROJE FINANČNÍ A ROZPOČET
Neúspěšně jsme se pokusili žádat o grant Města z jiného těsta (Nadace VIA). Naopak mnohem úspěšnější bylo shánění zdrojů přímo v místě. Náš projekt byl zahrnut do Grantového programu Konzumu Společně za úsměv, v němž je možné při každém nákupu v místním obchodě zaplatit o 30,- víc a věnovat tuto částku na podporu lokálního projektu dle vlastního výběru. Další finanční zdroje jsme získali během veřejných akcí a happeningů.

Vypracovali jsme rozpočet a **analýzu vstupů a výstupů** prvků a akcí, jež jsme shromáždili během předchozího mapování. U všech vstupů jsme zaznamenali možnosti, jak je sehnat zdarma ve spolupráci s místní komunitou (viz přílohy).
Díky tomu jsme mohli začít pracovat na celkovém návrhu a také harmonogramu, jaké prvky realizovat v první fázi a které bude nutné odsunout či je opustit jako nerealizovatelné.

DESIGN

USMĚRŇUJ SEBE SAMA A ZÍSKÁVEJ ZPĚTNOU VAZBU
Fakt, že šlo o experiment, a největšími výhradami, které místní komunita měla možnost vznášet, byly obavy z vandalství a z toho, že veškerá naše energie a péče přijde v nechráněném otevřeném prostoru vniveč, nám pomohl vytvořit nejen název pro náš projekt, ale také strategii volit k realizaci nejprve prvky snadno odstranitelné a zcela nenáročné na realizaci i údržbu. Další prvky instalovat až v případě, že ty předchozí v prostoru bez újmy přetrvají a přežijí.
Z toho důvodu např. nakonec nebyly realizovány vyvýšené zeleninové záhony, které jsme vyhodnotily jako prvek příliš náročný na zdroje a údržbu a také nejvíce náchylný k případnému vandalství.

ZÍSKÁVEJ VÝNOS
Vzhledem k tomu, že jsme měli k dispozici velmi omezené množství finančních prostředků a zdrojů, bylo další strategií, aby prvky realizované v první fázi byly schopné generovat co nejvíce možných výnosů, jež by umožnily další pokračování projektu.

7. Různé návrhy v různých fázích projektu

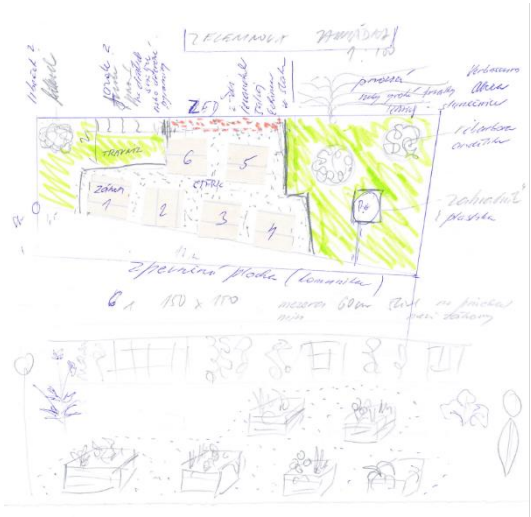

VYUŽÍVEJ MALÝCH A POMALÝCH ŘEŠENÍ
Již z předchozích komunitních realizací jsem měla zkušenost, že je mnohem výhodnější budovat zahradu postupně po malých, drobných krocích. Sledovat a vyhodnocovat jejich fungování, na základě získaných dat design neustále přizpůsobovat a vylaďovat, neustávat v mapování a shánění dalších zdrojů i v motivaci místní komunity. Opakovali jsme tedy již osvědčený model pořádat 2–4 veřejné happeningy během roku, v rámci kterých vždy vznikl další nový prvek.

REALIZACE

Realizace jednotlivých prvků komunitní zahrady proběhla během následujících veřejných akcí:
5.11.2015 Slavnostní výsadba památného stromu
18.5.2016 Osázení mís bylinkami
3.6. 2017 Realizace záhonu partnerství.

Ještě na podzim roku 2015 jsme po získání veškerých potřebných povolení a vyjádření úřadů jako OSLAVU a symbolický krok založení komunitní Zahrady bez plotu společně se všemi partnery a nadšenci v prostoru pěší zóny zasadili památný strom Dřín obecný (Cornus mas).

Druhou realizací byly bylinkové záhony. **Ze všech předchozích pozorování a analýz se nám jevilo jako nejvýhodnější využít stávající betonové mísy a podsázet lípy pestrou směsí kvetoucích trvalek a bylin, které poslouží mnoha různým účelům. Naprostou většinu potřebného materiálu a nářadí jsme si sami vypěstovali nebo sehnali zdarma z místních zdrojů**:
<u>Sazenice a semínka</u>:

- sdílení přebytků ze Zahrady na kopci jak ve formě sazenic, tak semínek
  Sazenice ze semínek vypěstovali senioři v Domově pro seniory společně s dětmi, což se ukázalo jako velmi výhodná spolupráce. Děti také během odpoledního kroužku v Centru pro rodinu vyrobily k bylinkám cedulky.
- komunitní sbírka sazenic vyhlášená několik týdnů před veřejnou akcí,
- částečně sponzorský dar a částečně nákup v místním zahradnictví.
- Kdokoli měl také možnost přinést si vlastní sazenice přímo na veřejnou akci a zasadit je. Tuto variantu využilo překvapivé množství lidí.

Zemina v betonových mísách byla velmi kompaktní a ve špatné kvalitě. Od technických služeb města a místní kompostárny jsme zdarma dostali kvalitní zeminu, o kterou bylo nutné mísy obohatit.
Zálivka viz níže v kapitole Údržba.
Veškeré potřebné nářadí nám v dostatečném množství zapůjčila komunitní Zahrada u SPLAVu.

Vypracovala jsem podrobný návrh osázení s přesným počtem potřebných druhů a kusů sazenic (viz přílohy). Přehledné schéma bylo vyvěšené během veřejné akce u každé mísy společně s potřebným rostlinným materiálem a nářadím. Účastníci akce si však přinesli množství vlastních sazenic, takže bylo třeba improvizovat a připravený plán tvořivě měnit.

Díky začlenění různých subjektů a organizací provázela tuto akci hojná účast lidí různých zájmů a všech věkových kategorií včetně seniorů se sníženou pohyblivostí, kteří jinak nemají příliš příležitostí opustit areál domova pro seniory.

Všechny veřejné akce komunitní Zahrady bez plotu doprovázel bohatý program. Střední škola gastronomická a technická např. připravila občerstvení ze sázených bylinek včetně přiložených receptů na jejich přípravu. Žáci z místní umělecké školy vystoupili s tanečním, hudebním i dramatickým představením a studenti gymnázia pomáhali získávat zpětnou vazbu jak během samotné akce, tak po ní.
Záhon partnerství jsme realizovali společně se starosty 9 partnerských evropských měst a tato akce již probíhala za částečné finanční podpory města.

ÚDRŽBA

Bylo pro nás důležité, aby **každý realizovaný prvek měl svého patrona, který zajistí jeho následnou péči**. Péče o vysazený strom a bylinky v mísách se ujala Cesta pro rodinu, která organizovala „údržbová“ komunitní setkání 2xročně. Tato setkání vždy byla doplněna zajímavým programem, občerstvením a byla cennou a využívanou možností propojování různých subjektů i jednotlivců. O růžové záhony partnerství pečovalo město.

Nezbytné bylo **postarat se o zdroj vody a o zálivku**. Kontaktovali jsme jednoho z majitelů přilehlých budov, který na vlastní náklady instaloval výklopku na okap a sud ke sběru dešťové vody a staral se o jeho obsluhu. Zvolili jsme strategicky vhodnou polohu v přilehlém dvoře na místě veřejnosti volně přístupném a zároveň částečně chráněném. K sudu jsme pak z vlastních zdrojů nakoupili konve. **Samozřejmostí bylo přidat informační cedule a příslušné instrukce**, jak k mísám s bylinkami, tak k sudu s konvemi, aby kolemjdoucí v případě potřeby bylinky zalili. Pěší zónou každý den prochází velké množství lidí, se zálivkou bylinek nebyl proto problém a přežily i následující extrémně suchá a horká léta.

V prostoru Zahrady bez plotu docházelo v tomto směru i k památným událostem, jako např. přerušení promítání letního kina, které zde každý rok probíhá, protože účastníci produkce si všimli, že bylinky v záhonech je nutné zalít – po hromadné pečlivé zálivce mohla produkce opět pokračovat.

SBÍRÁNÍ ZPĚTNÉ VAZBY A VYLADĚNÍ

Po každé realizaci jsme pečlivě sbírali zpětnou vazbu jednak formou dalších anket mezi obyvateli, jednak pozorováním prostoru zahrady. Každý realizovaný prvek nám přinesl další možnosti využití, rozvoje a oživení prostoru pěší zóny. Bylinkové mísy splnily v tomto ohledu naše očekávání. Zvýšily biodiverzitu i atraktivitu místa a daly podněty k dalším akcím, které následně v prostoru komunitní zahrady proběhly:

- přednáška pro Univerzitu třetího věku o principech přírodních zahrad a výsadbách polykultur,
- workshop o možnostech využití bylin zasazených v mísách,
- zážitková akce pro děti spojená s čichovým poznávacím kvízem bylinek.

Všechny tyto akce jsem připravila a vedla.

Sklizeň z bylin nám generovala další možnosti zisku (koření, čaje, kytice, semínka a sazenice, voňavé pytlíčky), který jsme investovali do dalšího rozvoje komunitního prostoru.

DALŠÍ DESIGNOVÝ CYKLUS A ROZVOJ KOMUNITNÍHO DĚNÍ VE MĚSTĚ

Po změně ve vedení mě město oslovilo se záměrem podpořit další rozvoj Zahrady bez plotu i finančně a investovat nejen do vybudování dalších prvků v prostoru pěší zóny, ale také vytipovat další vhodné lokality ve městě a oživit zde dění stejným způsobem. Tento návrh přišel v roce 2018, tedy ve stejné době, kdy bylo třeba řešit krizi v projektu Děti v permakultuře (viz projekt č. 5 v tomto portfoliu). Jana Schlöglová v té době pobývala v Praze a já jsem se musela rozhodnout, kterému projektu dám přednost. Na oba jsem bohužel neměla kapacitu.
Doufali jsme, že se nám podaří předat štafetu někomu z řad našich spolupracovníků, kteří projekt vezmou za svůj a budou v aktivitách pokračovat. Přes veškerou snahu se nám to však nepodařilo. Naši partneři a spolupracovníci neměli problém udržovat to, co již v prostoru pěší zóny vzniklo, nechtěli se ale angažovat natolik, že by iniciovali další akce či realizaci nových prvků.

ZHODNOCENÍ PROJEKTU

PMI

Plusy (Co šlo dobře)

- angažmá místních (množství jednotlivců i subjektů všech věkových kategorií i zájmů, kteří se do projektu zapojili),
- účast na veřejných akcích a jejich atmosféra,
- spolupráce s městem a s památkovým ústavem,
- realizace bez vstupních finančních prostředků s využitím přebytků a zdrojů z místní komunity,
- navzdory obavám nedošlo k žádnému vandalství,
- realizované prvky jsou na místě dosud a dobře prospívají, péči převzalo město.

Mínusy (Co bych udělala jinak)

- ani jedna z iniciátorek nežila v Žamberku a nepobývala trvale v místě realizace projektu,
- záměr přišel „zvenku“, místní jej neiniciovali a přes veškerou snahu projekt bez dostatečné podpory a motivace iniciátorek postupně stagnoval a vyhasnul,
- přes zapojení širokého spektra spolupracovníků a partnerů se nepodařilo najít žádného patrona, který by si zahradu vzal za svou (školy, klub seniorů…) a dál dění rozvíjel.

Co bylo zajímavé

- problém je řešení – otevřený prostor v centru města a jeho potenciál,
- akcelerace „zahradního“ projektu, který na sebe rychle nabalil mnoho dalších aktivit a spontánně vedl k celkovému oživení komunitního života ve městě,
- proměna postoje vedení města od zdrženlivosti k otevřené finanční podpoře.

5. Mezinárodní projekt Děti v permakultuře

PERMAKULTURA VE VŠEM, CO DĚLÁTE
DRAČÍ SNĚNÍ (DRAGON DREAMING)
SOCIOKRACIE

VIZE PROJEKTU DĚTI V PERMAKULTUŘE

Naší vizí pro budoucnost jsou lidé, kteří žijí v harmonii spolu navzájem i s přírodou a všechny děti mající přístup ke vzdělání založeném na etických principech Péče o Zemi, Péče o lidi a Spravedlivé dělení.
Hlavní cíle iniciativy:

- Vyvinout a uvést do praxe materiály pro sdílení permakultury s dětmi
- Vytvořit celosvětovou podpůrnou síť
- Pořádat akce na lokální, národní i mezinárodní úrovni
- Vyvinout a poskytovat kvalitní kurzy pro lektory, pedagogy i rodiče
- Vytvářet podnětné výukové prostředí pro děti
- Umožnit dětem učení venku – v přírodě a od přírody

CHILDREN IN PERMACULTURE

POPIS VÝCHOZÍ SITUACE

První myšlenka na vznik iniciativy Děti v permakultuře se formovala v roce 2012 na Evropském setkání učitelů permakultury ve Slovinsku. Skupina permakulturních designérů zde aplikovala permakulturní optiku na permakulturní hnutí jako takové, zejména pak na způsob, jakým se permakultura učí a předává ostatním. Při hodnocení slabých a silných míst padla otázka: „A co děti?“ Diskutující se shodli, že zatímco pro dospělé existuje celosvětově ustálený systém, co a jak v permakultuře předávat, vzdělávání dětí stojí na okraji zájmu a dosud mu nebyla věnována potřebná pozornost, ačkoli jde o klíčovou věc. Ihned na místě se formovala základní skupina, která chtěla toto téma dál rozvíjet.
Během následujících dvou let skupina angažovala další spolupracovníky i organizace napříč Evropou. Jejich osobní setkání v Londýně v roce 2014 odstartovalo plán na velký mezinárodní projekt a vizi ucházet se o finanční podporu v rámci evropského programu Erasmus+. Celý tento projekt nazvaný Children in permaculture (Děti v permakultuře) zaštítila Permakulturní Asociace v Británii. Vznikal ve skupinovém procesu permakulturního designu, konečná podoba žádosti měla 200 stran a rozpočet činil téměř 250 tisíc Euro. Žádost byla v programu podpořena a získala velmi vysoké hodnocení. Způsob designu a uspořádání celého projektu v něm byl výslovně oceněn pro jeho jasnost, přehlednost a smysluplnost.
Díky permakulturní designérce Martině Petrů, která byla v této fázi součástí týmu, byla Česká republika do projektu od počátku zapojená. Martina oslovila Centrum pro ekologickou a globální výchovu Cassiopeia v Českých Budějovicích, jež mělo bohaté zkušenosti se vzděláváním dětí. To se pak stalo jednou ze 7 partnerských organizací mezinárodního projektu.

MOJE ROLE A ANGAŽMÁ V PROJEKTU

Nabídku zapojit se do projektu jsem od ekocentra Cassiopeia dostala v roce 2015. Martina Petrů se se svým mužem odstěhovala na Nový Zéland, odkud již nebylo možné jej koordinovat. V České republice bylo třeba sehnat 3 klíčové spolupracovníky, kteří vytvoří národní tým a zapojí se do realizace projektu. Tento tým vytvořily Tereza Záleská (hlavní koordinátorka pro Českou republiku), Lenka Babáčková a já.

Vzhledem k tomu, že jsem se neúčastnila procesu tvorby projektu a nebyla jsem hlavním koordinátorem, jsem předpokládala, že moje účast bude spíše okrajová. Měla zahrnovat kurzy a školení (kurz sociokracie v Záhřebu, kurz Outdoor Classroom ve Slovinsku a kurz Children in Permaculture ve Skotsku), účast na mezinárodních setkáních týmu (Slovinsko, Rumunsko, Itálie, Skotsko a Česká republika) a spolupráci při tvorbě výukových materiálů a dalších výstupů projektu. Každá partnerská organizace měla zaštítit a vést jeden z nich. Pro Českou republiku to byl vývin úvodního kurzu Děti v permakultuře, jež měl posléze být realizován ve všech partnerských zemích projektu, a mezinárodní konference, která jako největší a závěrečná akce projektu měla sloužit k rozšíření jeho výstupů.

Díky tomu, že celý projekt byl velmi komplexní a jedním z důležitých principů byl jeho inovativní způsob řízení založený na metodách sociální permakultury, byla jsem záhy z role pozorovatele, který spíše nasává a plní zadání, vtažena do aktivní pozice a postupně jsem si vyzkoušela i facilitátorské a vedoucí role, které příliš neodpovídají mému introvertnímu naturelu a na které bych si do té doby vůbec netroufala.

Byla jsem zvolena do pozice tzv. OPS Leadra jednoho ze subtýmů, který organizuje a „řídí“ jeho činnost a také zajišťuje jeho koordinaci s celým týmem. Starala jsem se o záznamy z porad a také mi byla svěřena evaluace celého projektu. Pod mým vedením také probíhal vývoj kurzu Děti v permakultuře, zatímco Tereza Záleská se ujala hlavní pozice v organizování konference. Všechny tyto aktivity vždy vznikaly skupinově napříč zeměmi během procesu permakulturního designu s využitím permakulturních principů a dalších nástrojů a metod jako např. Dračí snění. Permakulturní způsob myšlení naprosto samozřejmě řídil veškerou činnost celého týmu.

V roce 2019 jsme společně s Terezou Záleskou od organizace Permakultura CS získaly za výjimečný počin v projektu Children in Permaculture cenu Oskeruše.

Tyto zkušenosti pak pro mě byly klíčové po ukončení projektu Erasmus+. Získala jsem kompetence, odvahu a sebedůvěru k designu, řízení a vedení projektů i týmů. Po mezinárodní zkušenosti, kdy ve vrcholné fázi bylo třeba koordinovat 21 lidí, se zdálo připravit a vést poradu pro 6–8 lidí v českém jazyce jako velmi jednoduchý úkol. Díky tomu jsem byla schopná pokračovat v práci v návazných projektech na národní úrovni i po odchodu obou mých kolegyň. Lenka Babáčková i Tereza Záleská založily rodiny a neměly kapacitu iniciovat další projekty či udržovat kontakty na mezinárodní úrovni. Oprávnění být lektorem Children in Permaculture jsem nakonec získala jako jediná a hrozilo, že v další práci nebude možné pokračovat.

S novým ředitelem ekocentra Cassiopeia Tomášem Smržem se nám však podařilo domluvit další kroky i strategii. Permakultura se po úspěchu mezinárodní konference stala hlavní oblastí zájmu této organizace, která se rozhodla zasadit o její rozšíření a systematické využití v environmentální výuce dětí v České republice. Mezinárodní zkušenost nám otevřela dveře k dalším financím a naše projekty byly opakovaně podpořeny z různých zdrojů, především pak Státním fondem životního prostředí ČR. Cassiopeia zaštítila další práci finančně a administrativně, takže já jsem se mohla zcela soustředit na rozvoj obsahu a zajištění širšího okruhu spolupracovníků a lektorů. Ve všech těchto projektech jsem jak při jejich tvorbě, tak při následné koordinaci vzájemné spolupráce využívala stejné permakulturní metody a strategie, které jsem si osvojila v Children in Permaculture. Například dovednost týmově spolupracovat na dálku a využívat k tomu množství různých nástrojů se nám velmi hodila během dvouletého období pandemie, kdy osobní kontakt nebyl možný. Mezinárodní tým tento čas využil a vytvořil on-line formáty pro všechny kurzy CiP, což umožnilo skokově rozšířit a diverzifikovat komunitu od evropského k celosvětovému měřítku, kdy se na kurzech setkávají účastníci od Islandu přes Zambii až po Brazílii nebo Austrálii. Přináší to příležitosti k mnohem většímu obohacení a sdílení zkušeností z odlišných kontextů i kultur.

V současnosti jsem certifikovaným mezinárodním lektorem Children in Permaculture a hlavní kontaktní osobou této iniciativy v České republice. Jsem také spoluautorem a odborným garantem všech navazujících národních projektů, hlavním autorem výukových pomůcek a knihy Pozoruj a jednej: Jak na permakulturu s dětmi, na které se podílelo 6 autorů z 6 různých organizací. Naším cílem je uskutečňovat vizi Children in Permaculture, sdílet permakulturu s dětmi, integrovat ji do systému vzdělávání dětí, vyvíjet výukové pomůcky a další kurzy, organizovat akce a školit jak pedagogy a rodiče, tak další lektory CiP na národní i mezinárodní úrovni.

8. Mezinárodní tým Children in Permaculture

DOSAVADNÍ VÝSTUPY PROJEKTU DĚTI V PERMAKULTUŘE

MEZINÁRODNÍ PROJEKT CHILDREN IN PERMACULTURE V RÁMCI PROGRAMU ERASMUS+ (2015–2018)

Přehled zdrojů pro zapojování dětí do permakultury

Poskytuje komplexní soupis dostupných materiálů (webové stránky, knihy, výukové plány, písně ad.), jak sdílet permakulturu s dětmi, který je soustavně doplňován a aktualizován. Obsahuje též závěrečnou zprávu s vyhodnocením nejrelevantnějších a doporučeníhodných zdrojů v různých jazycích.

Případové studie

Mapují příklady dobré praxe z různých prostředí a zemí, jak s dětmi praktikovat permakulturu. Každá případová studie je doplněna o hlavní permakulturní tipy a klíčové momenty, které slouží jako vodítko, jak tyto zkušenosti aplikovat ve svých vlastních podmínkách.

Permakulturní kurikulum pro děti ve věku 3–6 a 7–12 let

Rámcově zahrnuje všechny oblasti permakultury pro děti a dává jasnou představu, co je z pedagogického hlediska vhodné pro dvě různé věkové skupiny. Bylo vytvořeno tak, aby poskytovalo komplexní přehled permakultury pro děti v plném rozsahu.

Permakulturní pedagogika

Přináší inovativní způsob, jak předávat permakulturu dětem. Je inspirována přírodními systémy a jejich vzory, soustředí se na celostní přístup a aktivní roli dítěte v procesu vzdělávání.

Kniha „Péče o Zemi, péče o lidi a spravedlivé dělení ve vzdělávání. Manuál, jak sdílet permakulturu s dětmi“

Shrnuje všechny podstatné informace, jak sdílet permakulturu s dětmi. Obsahuje popis, jak do vzdělávání začlenit permakulturní etiku a principy, pedagogiku, kurikulum, nápady na aktivity s dětmi, podrobně popsané výukové plány a další informace. Skrze permakulturní optiku přináší inspiraci k udržitelnému způsobu vzdělávání.

Úvodní kurz, jak sdílet permakulturu s dětmi

Zaměřuje se nejen na pedagogy, ale také na rodiče a další vzdělavatele dětí ve formálním i neformálním prostředí. Jeho cílem je seznámit účastníky se základy permakultury s ohledem na jejich sdílení s dětmi, představit nové materiály a integrovat je do každodenní pedagogické praxe. Zároveň vznikl dokument pro budoucí lektory i pořadatele s instrukcemi, jak takový kurz vytvořit, včetně doporučeného obsahu.

Veškeré tyto materiály jsou volně dostupné ve všech jazycích partnerských organizací na webových stránkách www.childreninpermaculture.com

Mezinárodní konference

Proběhla v roce 2018 v Praze na Toulcově dvoře a v Montessori škole Na Beránku s cílem rozšířit nové myšlenky i materiály, podpořit a propojit praktiky a inspirovat zájemce o sdílení permakultury s dětmi. Zúčastnilo se jí téměř 200 lidí z nejrůznějších částí světa.

SOUČASNÁ ČINNOST MEZINÁRODNÍHO TÝMU

- **Vývin a pořádání dalších kurzů**
  - PDC pro vzdělavatele (Permaculture Design Course for Educators),
  - Pokračovací praktický kurz (5 day Practitioners' course),
  - Učitelský kurz (5 day Train the Trainer course).

  Probíhají v anglickém jazyce, všechny jsou dostupné také v on-line podobě a hlásí se na ně účastníci z celého světa.
- **Sdílení dovedností, síťování a vzájemná inspirace na celosvětové úrovni**
  - fb skupina Children in Permaculture,
  - Newsletter, v němž sdílí své tipy a permakulturní aktivity s dětmi komunita, která se během let kolem iniciativy vytvořila.
- **Konzultační činnost**
- **Design venkovních výukových prostor pro děti**
- **Další metodické materiály a výukové programy pro děti**, což je doménou zejména současného českého národního týmu Děti v permakultuře.

NÁRODNÍ PROJEKTY DĚTI V PERMAKULTUŘE VYTVOŘENÉ VE SPOLUPRÁCI S EKOCENTREM CASSIOPEIA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

- **Přírodní architekti: seznámení s permakulturou (2017)**
  Výstupy projektu:
  - tři vzdělávací programy pro děti: Přírodní architekti, Pozoruj a jednej, Až dojde ropa
  - výuková pomůcka: karty pro design zahrady s dětmi
- **Nemusí pršet, jen když kape: permakultura a voda v sídelní krajině (2019)**
  Výstupy projektu:
  - dva vzdělávací programy pro děti zaměřené na design a práci s vodou podle permakultury: Nemusí pršet, jen když kape I. a Nemusí pršet, jen když kape II.
  - výuková pomůcka: karty pro práci s vodou v domě a v zahradě
  - dvoudenní kurz pro pedagogy (vyškoleno 20 osob)
- **Vzdělávání inspirované permakulturou: systematické využití permakultury v EVVO v ČR (2019–2022)**
  Výstupy projektu:
  - kniha Pozoruj a jednej: Jak na permakulturu s dětmi
    Obsahuje úvod do permakultury pro pedagogy s ohledem na český kontext a 6 podrobně popsaných výukových plánů pro sdílení permakultury s dětmi, které jsou strukturovány podle permakulturní pedagogiky a pokrývají všechny hlavní oblasti permakulturního kurikula pro děti.
  - dvoudenní kurz pro pedagogy Pozoruj a jednej: Jak na permakulturu s dětmi (vyškoleno 60 osob)
  - kurz pro lektory EVVO (vyškoleno 15 osob)
- **Využívej změnu tvořivě: rozvoj permakulturních přístupů v environmentálním vzdělávání (2022–2024)**
  Výstupy projektu:
  - knížka pro děti Aby vše živé rostlo s námi
    Obsahuje 12 ilustrovaných příběhů rodiny Principálových. Jejím cílem je seznámit děti s permakulturními principy a motivovat je, aby je pomocí pracovních listů a doprovodných úkolů dále zkoumaly a společně s rodiči či ve škole začlenily do každodenního života.
  - kurzy pro pedagogy a lektory v různých krajích po celé ČR (v současné době probíhají, cílem je do konce projektu vyškolit 160 osob).

9. Kniha a výukové pomůcky Děti v permakultuře

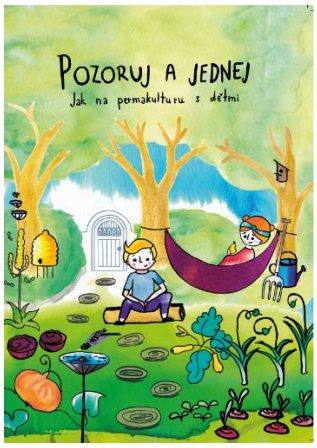

10. Kurzy Pozoruj a jednej. Jak na permakulturu s dětmi

KLÍČOVÉ PERMAKULTURNÍ POSTUPY A STRATEGIE V PROJEKTU

PERMAKULTURNÍ DESIGN SE VZOREM FRAKTÁLU

Tříletý projekt Children in Permaculture podpořený v programu Erasmus+ byl strukturován jako permakulturní design. Velký důraz byl kladen na pozorování a průzkum potřeb i existujících zdrojů, jejich analýzu a následné hledání co nejúčinnějších strategií k jejich využití. Prvním výstupem projektu byl zevrubný přehled zdrojů pro zapojování dětí do permakultury a studium příkladů dobré praxe včetně jejich sdílení. To poté tvořilo východisko pro samotný design.

Ve fázi mapování bylo zjištěno, že neexistuje žádná popsaná pedagogika určená k předávání permakultury dětem a také že nejsou k dispozici téměř žádné zdroje k tématům představení permakultury, včetně permakulturní etiky a principů, k procesu permakulturního designu a v oblasti sociální permakultury. Další aktivity a tvorba materiálů v rámci projektu pak vycházela z těchto zjištění.

Vzhledem k většímu množství subjektů i jednotlivců byl celý projekt organizován a řízen pomocí sociokracie. Vytvářely se v něm menší pracovní skupiny s vlastními strategiemi a cíli, které byly zastřešeny celkovou vizí a společně přijatými postupy spolupráce. Ty pak byly vyhodnocovány a vylaďovány každé tři měsíce, aby stále vycházely z aktuálních potřeb a motivací všech členů týmu, byla zajištěna vzájemná koordinace a kvalita jednotlivých designů i výstupů.
Samozřejmostí pak byly postupy zajišťující sdílení všech informací nejen v rámci týmu, ale také s ostatními mimo něj. K tomu byly vytvářeny strategie na místní, národní i mezinárodní úrovni, jimž se věnoval jeden ze subtýmů projektu.

DŮRAZ NA DIVERZITU TÝMŮ A VYTVÁŘENÍ VZÁJEMNĚ PROSPĚŠNÝCH VZTAHŮ

Mezinárodní rozsah projektu již od počátku zajišťoval rozmanitost kulturního pozadí, přístupů či způsobů práce. Potřeba hledat a kreativně vytvářet vzájemně prospěšné vztahy, udržitelné koloběhy a toky informací i energie a stohovat funkce však také vedla k tomu od počátku oslovovat a do projektu zapojit široké spektrum různých subjektů s různými zkušenostmi z odlišných oblastí, kteří by mohli z výsledku mít prospěch. 7 partnerských organizací tedy nepředstavovalo jen permakulturní asociace a designéry s bohatou praxí, ale i další, které se s permakulturou měly seznámit až během projektu, a naopak mohly přinést jiné zajímavé podněty z dalších oborů, např. lesní školka ve Finsku, klasická škola ve Skotsku, ekofarma v Rumunsku, neohumanistická organizace, která vyvinula inovativní celostní pedagogiku, zkušení facilitátoři a odborníci na komunitní plánování a řízení organizací, lektoři se zkušeností ve vzdělávání dospělých atd. Cílem pak bylo pomocí permakulturního způsobu spolupráce umožnit vzájemné sdílení zkušeností a obohacení v mnohem širším měřítku a také integraci permakultury do nejrůznějších oblastí.

Také v českém národním týmu multiplikovala tato strategie možnosti vzájemného učení mezi mnou jako permakulturní designérkou a praktičkou a ekocentrem Cassiopeia s bohatými zkušenostmi s tvorbou metodických výukových materiálů a v oblasti zážitkové pedagogiky.

Jedním z pravidel pro učení kurzů v Children in Permaculture také např. dodnes je, že i zkušení lektoři vždy učí ve dvojici. Zajišťuje to nejen zajímavější dynamiku a přínos pro účastníky, ale také možnost vzájemného učení a předávání zkušeností mezi samotnými lektory.

NEHIERARCHICKÝ ZPŮSOB ORGANIZACE A ŘÍZENÍ POMOCÍ SOCIÁLNÍ PERMAKULTURY

Aplikace permakultury v oblasti organizace a řízení celého projektu byla pro mě bezesporu největším přínosem. Hlavními metodami, které jsme využívali, byla sociokracie a Dračí snění (Dragon Dreaming). Obě metody jsem podrobněji popsala v několika článcích např. na blogu Permakultury CS:

Jak jsem se dostala k sociokracii

Dragon Dreaming – design projektů (spoluautor Martin Halíř)

další pod názvem **Draci, sny a kruhy** najdete v Klíči k soběstačnosti č. 17. Péče o lidi a udržitelná společenství. s. 51–55. (spoluautor Martin Halíř)

S mým mužem jsme se také podíleli na překladu základní příručky o Dragon Dreaming do českého jazyka – ta je volně ke stažení na webových stránkách Akademie permakultury zde.

Níže proto uvedu jen několik příkladů, které považuji za nejinspirativnější a využívám je ve své další práci:

Sociokracie

Sociokracie je pro mě brilantním technickým nástrojem pro participativní a decentralizovaný model řízení. V projektu Children in Permaculture bych vyzdvihla následující postupy:

- **struktura a organizace týmů a subtýmů**

V první fázi, kdy projekt čítal jen několik osob, pracovali všichni společně v jednom týmu, tzv. Pionýrský kruh (Pioneer Circle). Dle potřeby se pak s příchodem dalších spolupracovníků podle jejich dovedností, motivace a zájmů formovaly další podskupiny, které pracovaly samostatně. V konečné fázi měl projekt CiP 8 takových „kruhů“. Vzájemnou koordinaci a soulad s celkovou vizí a cíli projektu zajišťoval tzv. Obecný kruh (General Circle), který se scházel jednou měsíčně a v němž měl každý ze subtýmů svého zástupce.

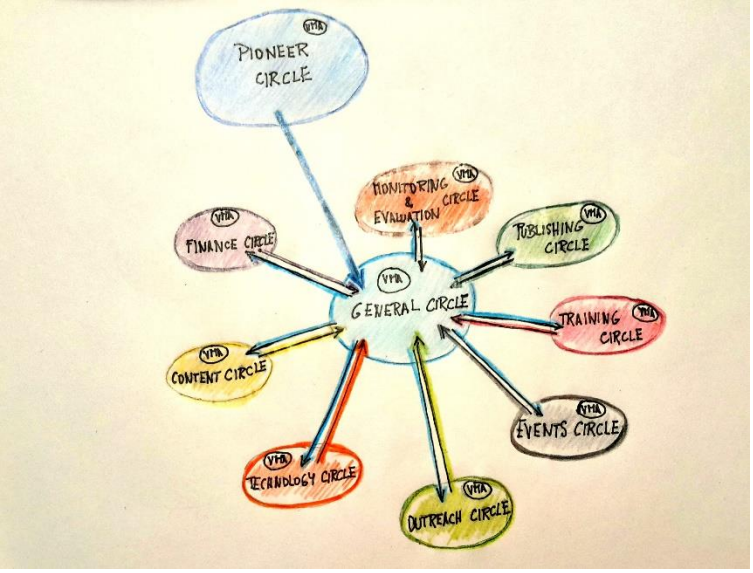

Každý z nás mohl být členem libovolného počtu „kruhů“ a v pravidelných intervalech docházelo k evaluaci a vyladění tak, aby nikdo nebyl přetížen a každý měl příležitost plně využít své talenty a dary.

Prvním krokem při formování dílčích pracovních skupin vždy bylo:

1. společná tvorba pravidel spolupráce, které vycházely z vnitřních potřeb každého člena týmu (k jejich evaluaci a vyladění opět docházelo v pravidelných intervalech),
2. společná tvorba vize, mise a cílů a skupinový proces formulace návrhů, které vedou k jejich uskutečnění
3. na základě cílů a návrhů byly pak popsány role, jež budou v projektu potřeba pro jeho zdárný chod, sociokracie přináší nejen přesný postup pro jejich formulaci, ale také promyšlený způsob obsazování

těchto rolí tak, aby byl zajištěn jak rozvoj projektu, tak jednotlivých členů týmů. K evaluaci a rotaci všech rolí docházelo každé 3 měsíce.

- **skupinový a transparentní způsob rozhodování, tzv. hlasování souhlasem**

Tento postup zajišťuje, že je do výsledného návrhu zahrnut hlas všech členů týmu konstruktivním způsobem. Čím více různých úhlů pohledu, tím je design komplexnější. Zároveň je důležitá efektivita a rozumný časový rámec, cílem není dokonalost, ale stanovení co nejlepšího možného postupu, jakého jsme v tuto chvíli schopni. Následné pečlivé pozorování a vyhodnocování dává prostor jej neustále zpřesňovat a upravovat dle aktuálních potřeb.

- **pravidelná evaluace a vylaďování**

Kromě toho, co již bylo popsáno výše, byla pro mě velkým přínosem evaluace na osobní úrovni, jejímž výstupem byl **individuální plán osobního rozvoje**. Pro ni si každý z týmu dle svého výběru mohl zvolit 2 průvodce, kteří mu na základě sledování jeho talentů následně dávali doporučení a podporu zkoušet nové věci nebo vylepšovat ty stávající. Samozřejmostí byl mentoring zkušenějších členů týmu např. při facilitaci, která pro mě zpočátku vyžadovala velkou dávku odvahy. Motivací pro mě byl přístup ostatních členů týmu, kteří podporovali mou kreativitu a vytvářeli prostor k hledání mých vlastních způsobů a postupů, které jsou pro ně nečekané, nové, a tím pádem obohacující pro všechny strany.

- **důmyslný způsob záznamů veškeré činnosti, které jsou v každém okamžiku přístupné všem členům týmu**

Vzhledem k rozsahu celého projektu a faktu, že jsme po většinu času byli nuceni pracovat na dálku bez možnosti osobního kontaktu, byl přehledný způsob záznamů snadno dostupných pro každého, kdo nemohl být přítomen, velmi důležitý. V tomto ohledu jsem si z mezinárodní spolupráce odnesla velmi cenné postupy a nástroje, které dodnes využívám ve všech navazujících projektech.

Ukázky sociokratického řízení týmu viz přílohy.

Dračí snění

Dračí snění jsme nevyužívali zdaleka tak komplexně jako sociokracii, přesto mě oslovilo natolik, že jsem z vlastní iniciativy absolvovala intenzivní praktický výcvik, a dnes jeho postupy používám v mnohem větší míře, a to jak v rovině profesní, tak i v osobním životě.

Dračí snění jako celostní design pro navrhování udržitelných projektů bere totiž v potaz i emoční stránku věci a zohledňuje jak vnitřní motivaci, tak etické přesahy, a zcela tak mění kulturu i rámec vzájemné spolupráce.

Design projektů postavený na organickém cyklu SNĚNÍ – PLÁNOVÁNÍ – REALIZACE – OSLAVA

V projektu Children in Permaculture bylo naprosto klíčové začlenit do designového cyklu SNĚNÍ a OSLAVU, které Dračí snění považuje pro dlouhodobou udržitelnost projektů za zásadní. Zatímco pro PLÁNOVÁNÍ a REALIZACI existuje velké množství nástrojů a v našich životech zaujímají většinu času, zbylé dvě fáze zůstávají do velké míry opomenuty i v samotném procesu permakulturního designu. Ukazuje se však, že prosté SADIMET často ke vzbuzení a udržení motivace zapojit se do projektů nestačí. Dříve či později je provází stagnace, vyhoření, stupňování konfliktů nebo potřeba mít čas rozvíjet své talenty, které v nich nemůžeme uplatnit, a přesto jsou pro nás v životě důležité. Kdykoli cítíte ztrátu energie a motivace, je čas na fázi OSLAVY. Oslava je „sklizní“, momentem zastavení, přijímání a výživy, ale také smutněním a získáváním moudrosti z toho, co se nepovedlo, nebo uvědoměním, co je třeba udělat jinak. Jde přitom o hlubší ponoření než jen při prosté evaluaci.

Jeho výsledkem je propojení s pramenem vnitřní motivace, který dává našemu konání smysl a směr. Oslava se tak přirozeně překlene do fáze SNĚNÍ.

Jak Oslavu, tak tzv. Kruh snění (Dreaming Circle) jsme používali při každém přechodu z jedné fáze projektu do druhé, při plánování osobních setkání a dalších akcí, jako byla např. závěrečná konference projektu, nebo při tvorbě některých výstupů.
Oslava a Snění přitom rámovaly nejen celou konferenci Children in Permaculture, která byla vyvrcholením a přechodem do nové fáze projektu, ale využili jsme je i při dílčích aktivitách např. společně s dětmi a pedagogy ve škole Na Beránku, kde probíhal druhý den konference. Oslava a Snění provází také návazné národní projekty a jsou součástí kurzů Pozoruj a jednej: Jak na permakulturu s dětmi.

Osa JÁ – MY – SVĚT

Druhým důležitým principem Dračího snění, který je variací permakulturní etiky a zajišťuje udržitelnost projektů, je jejich vědomé plánování na všech rovinách osy JÁ – MY – SVĚT. Každý udržitelný projekt obsahuje aktivity zajišťující OSOBNÍ RŮST VŠECH ZAPOJENÝCH – PÉČI O KOMUNITU – PÉČI O ZEMI.

11. Design projektu vytvořený metodou Dračí snění

Společně s mým mužem se nadále věnujeme **propagaci a rozšiřování těchto metod v České republice**. V roce 2017 jsme uspořádali dva kurzy sociokracie (Praha a Hradec Králové) a v následujícím roce také kurz Dračího snění (farma Jagava), vedené předními evropskými lektory. Po nabytí dostatečných zkušeností jsme společně s mužem vytvořili lektorskou dvojici. V roce 2021 jsme vedli jednodenní workshop Dračího snění pro asociaci AMPI a v roce 2023 chystáme úvodní kurz ve spolupráci s Českým permakulturním institutem.

ZÍSKANÉ ZKUŠENOSTI A DOVEDNOSTI

Až při psaní této práce jsem si uvědomila, jak zásadní roli tento projekt v mém životě má a do jaké míry ovlivnil a rozvinul mé životní směřování. **Metody sociální permakultury** byly do té doby pro mě neznámým pojmem.
Permakulturní optiku a design jsme aplikovali úplně na všechno, co se v projektu odehrávalo a nemělo to vůbec nic společného s navrhováním pozemků nebo se zahradničením (organizace a spolupráce v týmu, školství a způsob vzdělávání dětí, psaní knížky, organizování akcí, vývin kurzů…). Otevřelo mi to úplně nové obzory a změnilo to můj způsob uvažování.
Výjimečnou zkušeností rovněž bylo, že tato optika byla samozřejmá pro všechny členy týmu – všichni, s nimiž jsem pracovala, naplno žili permakulturní vizí a já jsem díky tomu zažila, jaké by to mohlo být, kdyby se permakultura a tento způsob práce stal běžným a všudypřítomným.

Velkým posunem pro mě byla možnost osvojit si **dovednosti manažerské a facilitátorské**, ve kterých jsem také byla úplným nováčkem. Používali jsme metody jako např. Six Thinking Hats, The Fishbowl Conversation ad. Mezinárodní spolupráce mi otevřela dveře i do on-line prostředí a jeho nástrojů. Kromě sdíleného disku a propracovaného systému zápisů všech porad, úkolů a rozhodnutí, jsme např. měli k dispozici všechny sociokratické postupy v takovém formátu, který umožňoval jejich aplikaci v on-line prostředí. Dále jsme využívali aplikace jako Flinga, Loomio, Trello ad.

Díky následné spolupráci v českém týmu jsem se posunula **především v praktické práci s dětmi** a velkým obohacením pro mě byla možnost čerpat z úrovně environmentální výchovy v České republice, o které se ostatním v mezinárodním týmu ani nesnilo. **Zážitková pedagogika, schopnost vystavět dobrý výukový program a umět ho předat ostatním, základy didaktiky, evaluace výukových programů**, která je u nás na špičkové úrovni, to vše představovalo pro mě další podstatné dovednosti.

<u>Projekt měl samozřejmě také své slabé stránky</u>:

- Jednou z nejnáročnějších výzev pro mě bylo množství hodin strávených u obrazovky počítače v porovnání s přímou prací v terénu a možností setkat se tváří v tvář.
- Při plánování také byla podceněna realizace náročnějších výstupů, jako je kniha nebo mezinárodní konference, které není možné kvalitně vytvořit na dálku. Přes veškerou snahu o rovnoměrné rozdělení zodpovědnosti a práce tak stejně padl neúměrný díl na ty, kteří si museli s dokončením poradit v malém národním týmu.
- Obtížná také byla transformace po ukončení dotovaného projektu Erasmus+, kdy bylo nutné se překlenout do nové fáze a já jsem v České republice zůstala bez možnosti sestavit lektorskou dvojici, která by mohla učit kurzy Children in Permaculture v češtině. Následný proces vylaďování a hledání funkčních strategií otevřel možnosti pro další cykly permakulturního designu a návazné projekty, jež se rozvíjejí dodnes.

6. Prázdniny snů – Dračí snění v naší rodině

S metodou Dragon Dreaming (Dračí snění) jsem se seznámila díky svému působení v mezinárodním projektu Children in permaculture (Děti v permakultuře) viz projekt č. 5 v tomto portfoliu. Používali jsme ji příležitostně při práci v týmu a nadchla mě natolik, že jsem se rozhodla přihlásit se na týdenní praktickou dílnu Dragon Dreaming Intensive, kterou vedla německá lektorka Ulrike Reimann na ostrově Brač v Chorvatsku. Velkým a příjemným překvapením pro mě bylo, že tato metoda oslovila i mého muže, který vyjádřil přání se ke mně připojit. Dílnu jsme si tudíž nadělili ke svému dvacátému výročí společného života. Dnes s odstupem několika let mohu bez nadsázky říct, že tato společná dílna byla jedním z těch důležitých formativních mezníků, které ovlivnily náš způsob myšlení a spolubytí na tomto světě.

Metoda Dračí snění jako celostní design pro navrhování udržitelných projektů vznikla v Austrálii ve stejné době jako permakultura a inspirovala se stejnými kořeny. Jednotlivé fáze designového cyklu Dračího snění (každá ze 4 základních fází, tj. SNĚNÍ – PLÁNOVÁNÍ – REALIZACE – OSLAVA, se dále dělí na další 3, takže tento cyklus obsahuje celkem 12 kroků), korespondují s cyklem permakulturního designu, zejména v pojetí Looby Macnamara, jak jej představila ve své knize People and Permaculture (česky Vztahy bez hierarchie, 2022).

Tyto postupy akcentují sociální aspekt designu před pozemkovým. V průběhu mé práce permakulturní designérky se mi osvědčilo u projektů, které se týkají designu lidských komunit a společenství, zejména jsou-li přítomny děti, upřednostňovat designový cyklus Dračího snění a u projektů pozemkově-sociálních tento cyklus tvořivě propojovat s cyklem SADIMET (viz projekt č. 7 v tomto portfoliu).

Při práci s menšími dětmi je výhodou Dračího snění především fakt, že **poskytuje více prostoru pro hravost, imaginaci, příběhy a jiné způsoby vyjádření a plánování než formou slov či analytického myšlení**. Tento úhel pohledu je často osvěžující i pro dospělé, protože umožňuje komplexnější zapojení všech důležitých aspektů, jako jsou smysly, emoce, tvořivá činnost apod., a tedy i různých osobnostních typů lidí, jejichž potenciál je tak možno naplno integrovat a využít.

POPIS VÝCHOZÍ SITUACE

Naši nejužší rodinu tvoří čtyři členové – já, můj muž a dvě dcery, toho času ve věku 14 a 12 let. Nevím, zda je to situace běžná, nebo spíše výjimečná, ale většinou máme problém se na čemkoli shodnout. Každý z nás máme odlišnou povahu, odlišné potřeby i způsoby komunikace a myšlení. S tím, jak se dcery přiblížily věku puberty, je to ještě patrnější než dřív. Společné plánování čehokoli je obtížné a diskuse, jak trávit dovolenou, většinou ústí ve vzájemné přetahování, frustraci a ustrnutí na mrtvém bodě. Poslední roky jsme se tedy víceméně spokojili s tím, že budeme léto trávit doma a každý si své aktivity naplánuje nezávisle na ostatních podle svých vlastních představ. Společná dovolená, na které bychom se shodli všichni, byla odsunuta do říše snů.

Na začátku prázdnin jsme tedy byli v ideální situaci pro aplikaci Dračího snění:)

OSLAVA – SPOLEČNÉ NALADĚNÍ, UVĚDOMĚNÍ, MOTIVACE

Ve všech příručkách Dračího snění celý proces začíná fází SNĚNÍ, ta se uvádí na prvním místě. Ačkoli naše praktické zkušenosti nebyly valné, věděli jsme, že při každodenním chvatu a neustálém koloběhu běžných povinností nemůže společné snění fungovat – jeho tvořivá spojující energie se nedostaví. Je třeba začít OSLAVOU, naladit se o poznání svátečněji, dopřát si zastavení a dostat se na podstatnější úroveň věcí, v níž si člověk hmatatelně uvědomí, že náš společný čas tady na Zemi je krátce vymezený a že nám stojí za to strávit ten čas spolu. Až pak nastane chvíle, kdy je každý schopen odložit své zbytečnosti a dívat se jasně a přímo. Čas na společné Sny Země.

Po různých pokusech o uvědomění a společné naladění nám zafungovala prostá a jednoduchá věc – prohlížet si společně staré rodinné fotky a vzpomínat, kdy a jak jsme se měli dobře, co máme rádi jeden na druhém. Každý z nás si pak vybral několik nejoblíbenějších fotografií a spontánně ke každé napsal pár slov (smějeme se…trávíme čas s přáteli…pomáháme si…žijeme na úžasném místě) – vznikla tak koláž, kterou jsme si vyvěsili na dveře:

OSLAVA
CÍL
PEČOVAT O „MOMENTUM" (RODINNOU SÍLU)
ROLEZA
SPOLEČNÉ AKCE
OCENĚNÍ
PEČOVAT O LÁSKU
PŘEKLOPIT NAŘEČÍ A DŮVĚRU
START

SNĚNÍ – SBĚR INFORMACÍ

Až poté nastal správný čas na fázi SNĚNÍ, jejímž cílem je shromáždit informace o tom, kde je náš zájem a naše energie, zjistit, odkud pramení naše radost v přítomném okamžiku.
Využili jsme klasický Kruh snění s generativní otázkou a mluvicím předmětem, který se předává po kruhu. Mluví se krátce, stačí vyslovit to podstatné, v každém kole každý vysloví jen jeden sen, který mu právě přijde na mysl. Počet kol je neomezený, mluvicí předmět se předává až do chvíle, kdy každý vyslovil vše, co bylo třeba. **Naše generativní otázka zněla: „Co by se muselo stát, jak by to vypadalo, abychom si na konci prázdnin řekli: To byly naprosto nejlepší prázdniny našeho života!“**
Odpovědi každého z nás jsme během snění pečlivě malovali a zapisovali na velký papír.

PLÁNOVÁNÍ – ZVÁŽENÍ ALTERNATIV, NAVRHOVÁNÍ STRATEGIÍ

Ve fázi snění se nekladou žádné meze, každý může naprosto svobodně fantazírovat o čemkoli. **Další fáze slouží k tomu vydestilovat z širokého rezervoáru společnou esenci a zasadit sny do realistického rámce s ohledem na čas a zdroje, které jsou teď a tady k dispozici.** K destilaci našich snů jsme ve fázi plánování využili různé strategie, hráli si s alternativami a hledali ta nejefektivnější a nejfunkčnější řešení. K tomu jsme využili jak principy dračího snění, tak principy permakultury:

MINIMÁLNÍ ÚSILÍ S MAXIMÁLNÍM EFEKTEM

Pro realizaci našich snů jsme si stanovili jasný časový rámec, a to 2 měsíce letních prázdnin. Snů bylo mnoho, času málo. Rodinnou zábavou se pro nás stalo **stohování funkcí a hledání možností, jak propojit různé sny do jednoho celku** – např. výlet na kole, návštěva hradu nebo zámku, jídlo v restauraci, sladký den. Našli jsme překvapivě mnoho hradů a zámků, které jsou v rozumné vzdálenosti od našeho bydliště, a vede k nim cesta vhodná pro cyklistiku. Nakonec jsme jeli na kole na hrad Litice a dali si oběd i pořádný dezert k tomu v restauraci Zátiší, která je přímo pod hradem.

OSA JÁ – MY – SVĚT

Při výběru snů, které zrealizujeme, jsme též dbali na to, aby byly rovnoměrně rozložené na ose Já – My – Svět, což je způsob, jakým se Dračí snění snaží do projektů vnést obdobu permakulturní etiky. **Ve výsledku byly zastoupeny osobní sny každého z nás, zároveň jsme pečovali o vzájemné vztahy a podporovali místní komunitu** (uspořádali jsme prázdninovou slavnost s přáteli, navštívili místní kulturní festival, který pořádal Domov pod hradem Žampach) **a snažili se volit řešení přátelská k Zemi** (kde to bylo možné, cestovali jsme pěšky, na kole nebo hromadnou dopravou, k moři na kurz Dračího snění jsme například jeli vlakem).

NAŠI DRACI A STRATEGIE, JAK SE S NIMI VYROVNAT

Z předchozích zkušeností společného plánování jsme věděli, kde vznikají vzájemné třecí plochy, které nám brání v realizaci našich snů – to jsou draci, kteří dali Dračímu snění jeho jméno. **Dračí snění tyto výzvy pojmenovává, zahrnuje je do plánování a ukazuje způsoby, jak jejich energii tvořivě využít.**
Naši draci se vždy pustili do křížku, když došlo na nejosobnější sny, které každý z nás pro sebe považoval za klíčové a z různých důvodů důležité. Já jsem například považovala za důležité preferovat ekologická a nízkonákladová řešení, která jsou v souladu s Péčí o Zemi, což maximálně otravovalo naši nejstarší dceru, která ve svém věku ostentativně prahne po konzumu a komerci, já se cítím nejlépe při pobytu v přírodě, můj muž naopak potřebuje být mezi lidmi v kulturním prostředí atd.
K využití dračí energie nám nejvíce pomohly následující principy:

- Problém je řešení (naše interpretace: Udělej z nevýhody výhodu),
- Vystup ze své komfortní zóny (jen tak se můžeš naučit něco nového),

- Nedělej žádné kompromisy (svůj sen zrealizuj na 100%).

Rozhodli jsme se pojmout situaci jako dobrodružství ve stylu „Challenge“, který měly naše děti v té době v oblibě. Místo vzájemného přetahování vynaložíme svou energii k tvořivé a dobrodružné spolupráci. Rozhodli jsme se, že v konečném návrhu bude přítomen také jeden osobní sen každého z nás, který považuje za důležitý a který by nebyl schopen zrealizovat sám. Ostatní členové rodiny mu pomohou s jeho uskutečněním. Vyhneme se jakémukoli hodnocení předem, prosazování jakýchkoli úprav či variant, sen přijmeme bezezbytku přesně takový, jaký je.

REALIZACE

Tři výše uvedené principy byly našimi vodítky při výběru snů, které během prázdnin zrealizujeme, a při jejich formulaci do konkrétních uskutečnitelných událostí. Všechny jsme je společně napsali na velký papír a postupně přidávali obrázky, dolepovali důkazy uskutečnění a barevně vymalovávali ty, které už se nám podařilo zrealizovat:

OSLAVA – ZÍSKÁNÍ NOVÝCH DOVEDNOSTÍ, VÝSLEDKY TRANSFORMACE, DOSAŽENÍ MOUDROSTI

Největší moudrost nám paradoxně přinesla naše dobrodružná „challenge“. Největší transformační potenciál se skrýval přesně v těch zážitcích, kde jsme měli největší odpor, a které bychom běžně společně nepodstoupili. Na přání nejstarší dcery jsme strávili víkend v zábavním centru Babylon v Liberci, ubytovaní v místním hotelu „all inclusive“, s volným přístupem ke všemožným atrakcím – dcera se tohoto druhu zábavy nasytila překvapivě rychle a na její vlastní žádost jsme odjeli domů o půlden dřív, než bylo v plánu. Tento zážitek jí pomohl pochopit, že „není všechno zlato, co se třpytí“, a vynahradil hodiny a dny marného vysvětlování.
Dcera na oplátku přijala moji výzvu – vylezeme na Králický Sněžník, uvaříme na ohni a přespíme venku pod hvězdami. Tento výlet byl nezapomenutelný z mnoha různých důvodů. Pro mě z něj však plynulo důležité ponaučení naučit se odpočívat i jinak než aktivně, šetřit fyzické síly a dopřát tělu čas na potřebnou regeneraci – z centra Babylon, kde jsem si kromě jiného našla klidný koutek v místní tropické zahradě, v níž se téměř nikdo nezdržoval, a přečetla během víkendu několik knížek, na které jsem už dlouho neměla čas, jsem totiž odjížděla viditelně odpočinutější.
To, co nás zpočátku rozdělovalo, nás v závěru nejvíc sblížilo a stmelilo.

Velkou výhodou v celém procesu bylo, že jsme se mohli s mužem vzájemně podpořit, když bylo třeba. Praktické zkušenosti s metodou Dračího snění jsme oba měli jen malé, spojovala nás ale chuť to vyzkoušet. **K procesu jsme často přistupovali intuitivně a s otevřeností hledání vhodných postupů a řešení, spíše než se snahou přesně aplikovat jednotlivé kroky**. **Jednotlivé fáze jsme si zjednodušovali a přizpůsobovali, aby vyhovovaly rodinnému prostředí a přítomnosti dětí**. Důraz jsme kladli na lehkost, hravost a tvořivost – abychom si užili možnost trávit čas spolu – toto byl hlavní přínos a inspirace Dračího snění a jeho principů – **dívat se na starou situaci novýma očima a uchopit ji trochu jinak, než jsme běžně zvyklí, nic jiného se nezměnilo**. Ukázalo se ale, že právě toto je klíč ke vzájemné spokojenosti.

7. Školní zahrada ZŠ Roveň – permakulturní design s dětmi

SADIMET
DRAČÍ SNĚNÍ

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

zahrada při ZŠ Roveň
adresa: Roveň 60, Rychnov nad Kněžnou
design se týká pozemků číslo: 137/2, 140/1 a 30
celková rozloha: 1255 m^2
nadmořská výška: 320 m

POPIS VÝCHOZÍ SITUACE A ZADÁNÍ

Základní škola v Rovni je malotřídní vesnická škola (2 třídy 1. – 5. ročník) s kapacitou pro 55 dětí. Zřizovatelem školy je Město Rychnov nad Kněžnou vzdálené 4 km. Základní škola má celkem 6 zaměstnanců – ředitelka školy, 2 pedagožky, vedoucí školní družiny, školnice a kuchařka.

Ve školním roce 2018/2019 darovala firma Škoda Auto a.s. škole finanční dar ve výši 100 000 Kč za účelem podpory technického vzdělávání žáků. Projekt musí být zrealizován do konce školního roku. Paní ředitelka na mě dostala doporučení a pozitivní reference od další školy v regionu, kde jsme společně s dětmi navrhovali venkovní výukový prostor. Její představa byla využít danou částku na stavbu nové venkovní učebny na pozemku školy. Oslovila mě se zadáním najít vhodné místo pro stavbu a namalovat návrh učebny. Spolupráci odmítám s tím, že nejsem architekt a nemám pro takové zadání žádnou kvalifikaci. To, co mohu nabídnout, je návrh venkovního výukového prostoru pomocí permakulturního designu. Do procesu vždy zapojuji nejen personál školy, ale také děti, kterým prostor má sloužit, a také místní komunitu (viz dokument v přílohách Úvodní návštěva – co mohu nabídnout).

Školu tlačí termín a nemají nikoho, kdo by se návrhu ujal, domlouváme si tedy úvodní schůzku, které se účastním já, paní ředitelka a manažerka projektu z firmy Škoda. Obě překvapivě snadno souhlasí s tím, že návrh, jak využít dané finance, vytvoříme společně s dětmi a personálem školy. Původní zadání (ke stavbě nové učebny přibývá ještě přání odstranit nebo nějak využít nevzhlednou kupu hlíny, která zde zbyla z předchozích stavebních prací) v něm bude hrát stejnou roli jako nápady a návrhy ostatních, děti v něm budou mít stejné slovo jako dospělí, výsledek bude spoluprací nás všech. Paní ředitelce tento přístup viditelně vyhovuje a je potěšená. Cítí úlevu, že vše není jen na ní. Vymezuje se ale proti zapojení rodičů a místní komunity i užší spolupráci s vedením obce (je ve funkci prvním rokem a připadá jí to jako příliš velké sousto). Přistupuji na tento kompromis a přímo na místě si domlouváme termín další schůzky, během které už strávíme celé dopoledne společně s dětmi a personálem školy. Tyto schůzky byly během naší spolupráce celkem 4.

PROCES SADIMET – PADRUEV A JEHO VYLADĚNÍ

Dosud jsem při permakulturním designu nejčastěji používala metodu SADIMET (česky PADRUEV), proces o sedmi krocích: POZOROVÁNÍ – ANALÝZA – DESIGN – REALIZACE – ÚDRŽBA – EVALUACE –

VYLADĚNÍ. Tento postup mi ale zejména při skupinovém nebo komunitním plánování, kde je důležitý nejen pozemkový, ale i sociální aspekt, vždy přišel nedostačující a o něco podstatného ochuzený. Pozorovala jsem to i u nás doma, v rámci rodiny. Pokud pozemek využívá vícero lidí, větší skupina nebo komunita, je třeba je do designu zapojit od začátku až do konce, a to nejen zjišťováním jejich potřeb, ale probudit v nich nadšení a chuť, motivaci a zájem pracovat společně na změně k lepšímu. Proto jsem se rozhodla zkusit něco nového a k sedmi krokům přidat další dvě fáze převzaté z metody Dračí snění (Dragon Dreaming), a to OSLAVU a společné SNĚNÍ.

OSLAVA A SNĚNÍ

První společné setkání s dětmi, pedagogy a zaměstnanci školy bylo zaměřené na OSLAVU a SNĚNÍ, trvalo celkem 2 hodiny a rozdělila jsem ho do 5 různých aktivit, některé probíhaly venku na zahradě, jiné uvnitř ve škole. Cílem těchto aktivit bylo vzájemně se seznámit, porozumět základním pojmům (etický a ekologický design, permakulturní etika), naladit se na dané téma, najít společný zájem a klíčová místa na pozemku, která poutají naši pozornost a chceme s nimi začít pracovat, a také získat podklady pro další kroky v designu (viz dokument v přílohách Design s dětmi schůzka 28.6.2018)

Na úvod a k vysvětlení základních pojmů jsem využila kreslený komiks s příběhem o nenasytném křečkovi a velký malovaný plakát s permakulturní etikou – materiály, které jsme vytvořili během mezinárodního projektu Děti v permakultuře. Následovala aktivita Malé srdce / Velké srdce, kterou jsem převzala a upravila od Juliet Robertson, aby odpovídala našim potřebám oslavy, tj. určité formy reflexe a ohlédnutí, co máme na tomto prostoru rádi, co jsme tu společně hezkého zažili a co bychom chtěli změnit či zlepšit, abychom se tu měli ještě lépe. Oslava probíhala přímo na školní zahradě, na místě, kterého se design týká, a umožnila najít a označit místa, kde děti i dospělí tráví nejvíc času, a jsou pro ně nejpříjemnější, a která naopak potřebují jejich péči a zvelebení. Zároveň jsme s využitím permakulturní etiky sbírali od všech zúčastněných náměty a návrhy na možné úpravy a změny těchto míst (výsledky aktivity viz přílohy).

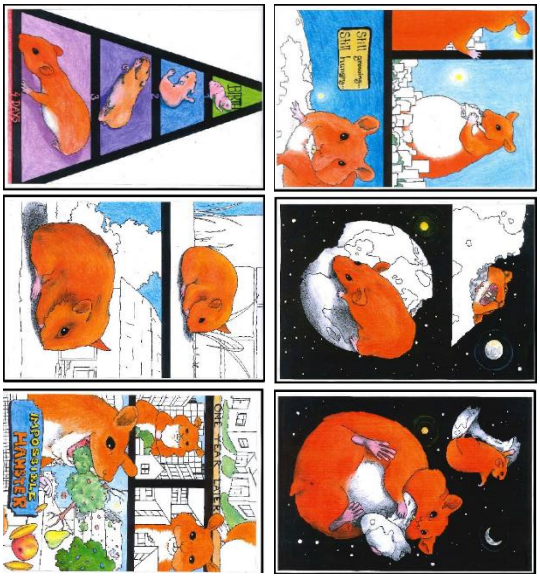
SVĚT
SVĚT
SVĚT

Bezprostředně po aktivitě Malé srdce / Velké srdce, kdy je ještě ve skupině přítomné nadšení a energie ze společné OSLAVY, následovalo snění – děti i dospělí na základě vyprávění inspirativního příběhu malovali nebo popisovali svůj ideální výukový den na školní zahradě. Každý maloval či psal svůj vlastní obrázek nebo příběh, ale seděli jsme na zemi bezprostředně blízko sebe, povídali si u toho, a kdo chtěl, mohl nám na závěr svůj obrázek představit a popsat (další obrázky a texty viz přílohy).

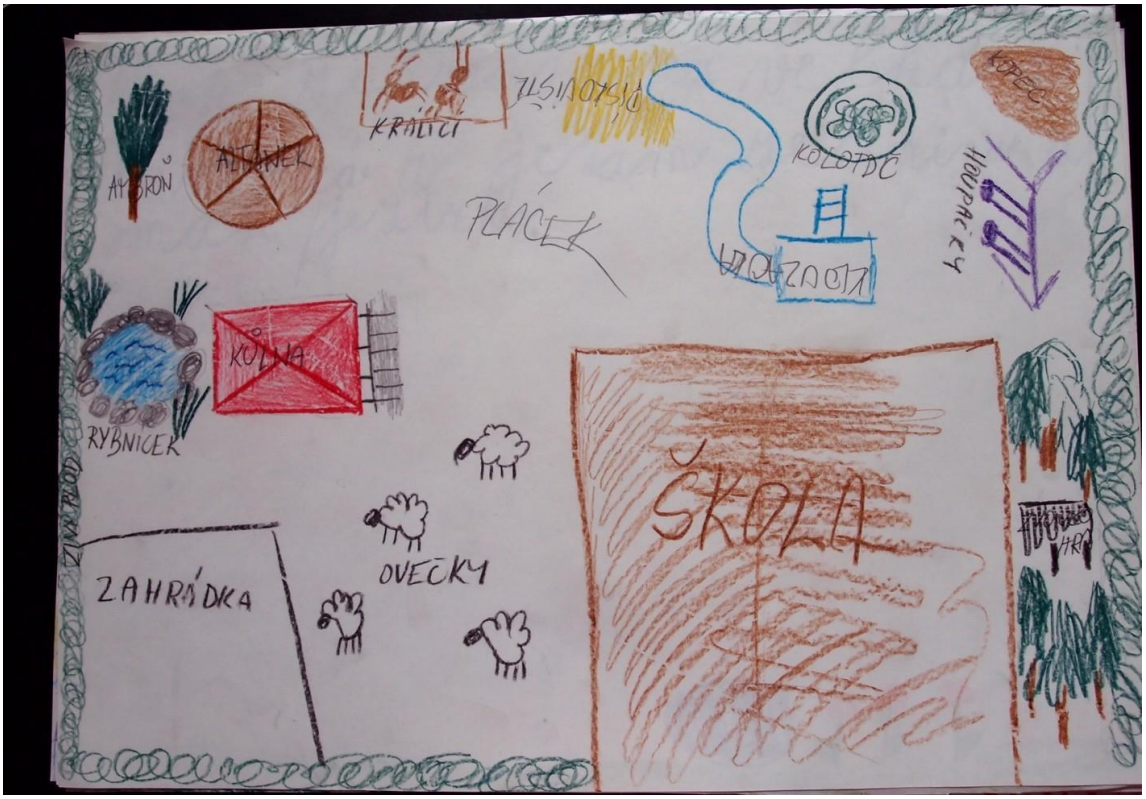

Veškeré výstupy a náměty, včetně nerealistických či neekologických řešení, jsme během aktivit pečlivě zaznamenávali do předem připravených tabulek. Já jsem z nich následně vypracovala souhrn, který sloužil jako podklad k další práci.

POZOROVÁNÍ A ANALÝZA

Pozemek školy má celkovou výměru 1255 m^2, leží v nadmořské výšce 320 m.

Je umístěn uprostřed obce, oplocen, z jihu a západu ohraničen místní komunikací, na východní a severní straně sousedí se zahradami místních obyvatel.
Na jižní straně je příjezdová brána pro auta, na západní straně malá branka pro žáky a pěší příchozí.
Na pozemku jsou umístěny 2 budovy – budova školy a budova kůlny, která slouží k ukládání zahradního nářadí.
Většina pozemku je na rovině, pouze mezi budovou školy a kůlnou je západní svah.
V severozápadní části pozemku si děti založily zeleninové a květinové záhony, které obhospodařují v rámci výuky. Mají zde i kompost, kam ukládají veškerou organickou hmotu z pozemku.
Keřové a stromové patro na pozemku téměř chybí – několik ovocných keříků je umístěno u zeleninových záhonů, v jižní části pozemku je keř pustorylu a borovice. Před dvěma lety byl při

příležitosti 200 let založení školy na školní zahradě vysazen památný strom – Ambroň západní (Liquidambar styraciflua). Kolem něho jsou umístěny lavice a stoly pro venkovní výuku.

Většinu pozemku tvoří travnatá plocha, která je pravidelně vysekávaná a slouží dětem jako hřiště.

Pozemek je budovami dobře chráněný před větrem, pro venkovní výuku zde chybí potřebný stín. Není zde žádný zdroj vody, děti své záhony zalévají vodou z vodovodního řadu, pro kterou chodí do budovy školy. Dešťová voda ze střechy školy je svedena okapy do kanalizace, kůlna okapy nemá a voda se z ní nezachytává. Půda na pozemku je hlinitá, vhodná pro výsadbu bez nutnosti velkých úprav.

Z oslavy vyplynulo, že nejoblíbenějšími částmi zahrady jsou společně vysazená ambroň a posezení kolem ní, kupa hlíny, na níž si děti nejčastěji hrají (!) a záhonky se zeleninou a s květinami.
Prostory, které byly navrženy ke zvelebení:
- pás kolem borovice na jižní straně pozemku a v okolí příjezdové brány (16x),
- plot (6x),
- venkovní posezení (4x),
- hromada hlíny (4x),
- kůlna (2x),
- zeleninová a květinová zahrádka (2x),
- mříž na škole (1x).

Dále si děti přály, aby na zahradě bylo něco veselého a barevného, více kvetoucích keřů a květin a více stínu.

Veškeré náměty a návrhy všech, kteří se zúčastnili oslavy a snění, byly shromážděny do tabulky a zaslány škole s podrobnými instrukcemi, jak společně s dětmi pracovat na analýze.

<u>Prvky měly děti společně s dospělými bodovat podle 3 kritérií</u>:
1. Budujeme to, co je v souladu s permakulturní etikou;
2. Budujeme to, pro co máme vhodné podmínky na pozemku;
3. Budujeme to, na co máme teď a tady zdroje – zahrnuje průzkum zdrojů v místní komunitě, lokálním zdrojům a přírodním materiálům dáváme vždy přednost.

Na přání paní školnice, která se účastnila celého procesu a která má na starost péči o školní zahradu, jsme do tabulky přidali další kritérium týkající se náročnosti prvku na údržbu:

PRVEK	MŮŽEME TO UDĚLAT HNED?	MÁME DOSTATEK ZDROJŮ/FINANCÍ?	PŘÍNÁŠÍME TÍM NĚCO PŘÍRODĚ NEBO MÍSTNÍ KOMUNITĚ?	VYŽADUJE PRVEK NÁSLEDNOU ÚDRŽBU?	CELKOVÉ SKÓRE
Venkovní učebna	0 není dostatek financí	0	0	0	0
Rekonstrukce kůlny na venkovní učebnu	?	?	0	0	
Rekonstrukce venkovního sezení (barevně malované)	1	1	0	0	2
Rekonstrukce plotu/barevný nátěr	0 plot je souseda,vyžaduje jednání	1	1	0	2
Nádrž na vodu	1	1	1	0	3
Jezírko	1	1	1	-1	2
Ruční pumpa na vodu/vodopád s mlýnky a stavidly	0 nejprve je třeba zajistit zdroj vody	1	0	0	1
Interaktivní výuková tabule/hlavolam	1	1	0	0	2
Divoká/relaxační zóna-výsadba stromů a keřů	1	1	1	jen v prvních letech (zálivka)	3
Ovečky, kamerunské kozy nebo králíci	péči o prázdninách (např. se domluvit s někým, kdo by si králíky vzal na	1	1	-1	1
Váhy	1	1	0	0	2
Herní prvek	1	1	0	0	2
Pítko pro ptáky	1	1	1	0	3
Krmítko pro ptáky jako stavebnice k sestavení	1	1	1	0	3
Zvonkohra	1	1	0	0	2
Půlkruhová stavba nebo iglů z vrbového proutí (stín)	0 je třeba vyřešit kapénkovou závlahu	1	0	-1	0

K realizaci jsou nejvhodnější prvky, které získaly 3 body – máme na ně zdroje (ať už se jedná o vhodné podmínky na pozemku, finance nebo materiální či lidské zdroje v místní komunitě a okolí), můžeme je realizovat v krátkém časovém horizontu a jsou v souladu s permakulturní etikou. Prvky, které mají 2 body, je možné realizovat kdykoli později, většinou po překonání nějakých překážek, získání potřebných zdrojů nebo upravení podmínek na pozemku. Prvky, které mají 1 bod, je vhodné realizovat jen po důkladném zvážení. Prvky, které mají 0 bodů nebo jsou v záporných číslech, vyřadíme, protože spotřebovávají mnoho zdrojů a jejich budování i údržba jsou náročné.

Díky analýze tak samy děti byly schopné zúžit velký rezervoár nápadů, které vzešly ze společného snění, a získat přehled o tom, co mohou vybudovat hned, co odsunout na později, a čemu se vyhnout a proč. Zároveň škola získala podklady pro dlouhodobou koncepci a udržitelný plán úprav školní zahrady i časový harmonogram jejich realizace.

DESIGN

Projekt měl jasné časové ohraničení i přesně vymezenou finanční částku. O konečném seznamu prvků, které na školní zahradě do konce roku vzniknou, jsme hlasovali na dalším společném setkání metodou systemického konsensu (viz příloha Tabulka prvků k závěrečnému hlasování). Hlasování jsme se zúčastnili všichni – děti, pedagogové, celý personál školy i já.

Bylo rozhodnuto, že nebudeme stavět novou venkovní učebnu – nemáme na ni dostatek prostředků a zabrala by příliš mnoho místa v zahradě, která je už teď malá, místo toho upravíme kůlnu, která je téměř nevyužitá, a v technicky dostačujícím stavu.
Díky tomuto rozhodnutí nám zbydou finance na další prvky, které budou sloužit přírodě a lidem: na jižní straně pozemku a v okolí příjezdové brány vysázíme relaxační zónu z volně rostoucích keřů a stromů, které na zahradě vytvoří stín, zároveň budou sloužit k výuce a přilákají do zahrady více života, instalujeme krmítka a zázemí pro živočichy na zahradě, instalujeme nádrže na zachytávání dešťové vody, abychom nemuseli složitě chodit do školní budovy a zalévat vodou pitnou, barevně natřeme stávající venkovní posezení, které nutně potřebuje údržbu, a místní řemeslník nám vyrobí herní prvek – dřevěnou balanční stezku.

Abychom vše stihli v daném termínu, rozdělili jsme si úkoly – děti pozorovaly pozemek a hledaly vhodná místa pro umístění krmítek pro ptáky, hmyzího domku a domku pro ježka. Dále zkoumaly, kde a jak by se nejlépe dala zachytávat dešťová voda ze střechy školy – střecha školy je členitá a má vícero svodů na různých místech. **Díky podrobnému průzkumu vylepšily původní návrh**: zachytávat vodu do nádrže na severní straně školní budovy a využít svah ke svedení vody z nádrže na zeleninové a květinové záhony. Rozhodly se, že pořídí levnější nádrž (repasovaný IBC kontejner) a umístí další výklopku na okap a menší sud přímo u nově vysázeného divokého koutku, který je na opačném konci školní zahrady.
Já jsem se ujala návrhu divoké zóny (viz příloha Relaxační zóna – plán výsadby). Paní ředitelka začala jednat s místními řemeslníky ohledně veškerých prací, které nezvládneme svépomocí. Všichni jsme pátrali, co vše by se dalo sehnat z místních zdrojů – vyhlásili jsme sbírku kartonů, kompostu, štěpky i sazenic. Sazenice, které jsme nesehnali v místě ani v místním zahradnictví, jsme objednali přes

internet – byly však v o poznání horší kvalitě (nicméně do dalšího roku se díky pečlivé péči podařilo uchovat všechny).

REALIZACE

Děti samy z předpřipravených dřevěných dílů sestavily dřevěná krmítka a domek pro hmyz a společně s domkem pro ježka vše instalovaly na vybraná místa (dle dalšího pozorování budou případně místa ještě měnit a prvky přesouvat).

Venkovní posezení opravil a natřel jeden ze sousedů, který nakonec vytvořil i dřevěný herní prvek.

Největším potěšením, odměnou a OSLAVOU pro nás bylo společné sázení divoké relaxační zóny. Děti strávily celý den venku na školní zahradě a naučily se mnoho nových dovedností. Z evaluačního dotazníku, který jsem jim poslala několik měsíců po dokončení projektu, vyplynulo, že na celou akci velmi rády vzpomínají, o „svůj“ koutek se pečlivě a se zájmem starají a tuto část zahrady si opravdu zamilovaly – z nejméně oblíbeného a zanedbaného místa se stalo nejoblíbenější.

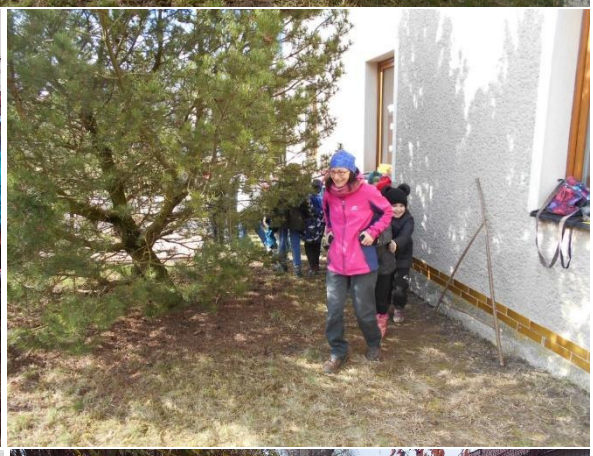

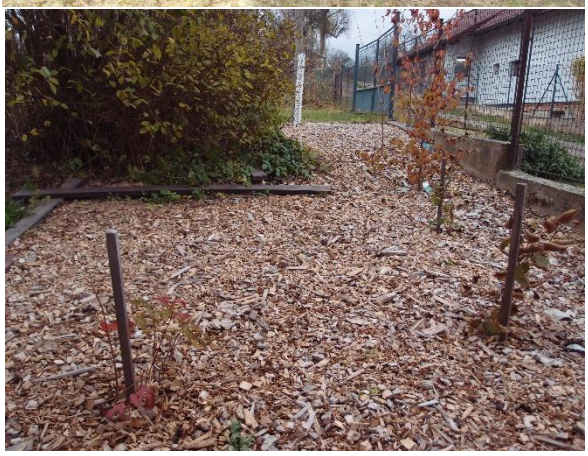

Největší problém při realizaci byl s náročnějšími pracemi, které jsme nemohli udělat svépomocí (instalace nádrží na dešťovou vodu a výklopek na okapy, rekonstrukce kůlny a její přestavba na venkovní učebnu) – bylo obtížné sehnat řemeslníky, kteří by byli ochotni dané práce vykonat v zadaném termínu. Nakonec jsme na některé práce museli angažovat tatínky dětí a své partnery, jejich motivace zapojit se však byla malá, protože se od začátku neúčastnili celého procesu návrhu a plánování školní zahrady společně s dětmi.

Kůlna před přestavbou a po přestavbě na venkovní učebnu:

Vše jsme nakonec zdárně zrealizovali a dokončili v termínu.

EVALUACE A VYLADĚNÍ

Při evaluaci a vyladění jsem pracovala nejen se svými postřehy, ale několik měsíců po realizaci projektu jsem poslala škole k vyplnění dotazník zpětné vazby (viz přílohy).

CO ŠLO DOBŘE

- celý proces velice dobře a bezkonfliktně plynul a všichni zúčastnění si ho moc užili, velkým plusem bylo, že se kromě všech dětí zapojil celý personál školy, včetně paní ředitelky, pedagogů, družinářky, školnice a paní kuchařky;
- zapojení dětí – navzdory úvodním obavám pedagogů děti velice rychle díky permakulturní etice opustily ve svém designu nerealistické nebo neekologické nápady, např. bazén, nákladné hrací prvky z nepřírodních materiálů, ovce;
- místo nákladného herního prvku se děti i pedagogové přiklonili k balanční stezce ze dřeva, kterou vyrobil místní řemeslník, místo bazénu zvolily přírodní jezírko (jehož realizace nakonec byla odsunuta na později jednak z finančních důvodů, jednak proto, že nejprve bylo třeba začít zachytávat dešťovou vodu na pozemku);
- vyřešili jsme způsob, jak ekologicky a efektivně zalévat venkovní zeleninové a okrasné záhony i keře, které jsme zasázeli společně;

- místo nákladné stavby nové venkovní učebny byla zrekonstruována a využita původní stará kůlna;
- díky aktivitě Malé srdce / Velké srdce a pozorování volné hry dětí na školní zahradě se všichni shodli na tom, že na zahradě zůstane „nevzhledná kupa hlíny“, protože se ukázalo, že je to pro děti jeden z nejoblíbenějších prvků ke hře i ke zkoumání (původní zadání personálu školy znělo hromadu odstranit, můj návrh byl udělat z ní bylinkový nebo jahodový kopeček, děti si však přály kupu zachovat v původním stavu, což se nakonec stalo).

CO BYLO MOŽNÉ UDĚLAT JINAK

- na výslovné přání paní ředitelky jsem přistoupila na kompromis a do procesu na začátku při oslavě a snění nebyli zapojeni rodiče, místní komunita ani obec, zapojení dětí bylo maximum, čeho bylo možné v dané situaci dosáhnout, v dalších fázích nám proto citelně chyběly potřebné pomocné síly a další spolupracovníci z místní komunity, kteří by mohli pomoci se stavebními a technickými věcmi při realizaci (přestavba kůlny na školní učebnu, zachytávání dešťové vody);
- chybí mi širší tým spolehlivých spolupracovníků, především vhodní řemeslníci v regionu;
- některé práce museli vykonat naši rodinní příslušníci a partneři, kteří už jsou z předchozích projektů unaveni a jejich ochota a motivace zapojovat se do dalších věcí není velká – je třeba promyslet lépe způsoby, jak jejich práci oslavit a odměnit, aby získali dostatečný výnos a bylo o ně adekvátně pečováno;
- ráda bych do budoucna vylepšila fázi pozorování s dětmi a připravila pro ně metodické pracovní listy, které budou univerzálně použitelné[1];
- to stejné platí pro evaluaci realizovaných prvků ve fázi údržby a návrhy dětí na jejich vylepšení.

[1] Již jsou na světě díky projektu „Vzdělávání inspirované permakulturou“, který byl podpořen fondem SFŽP, a jsou součástí publikace Pozoruj a jednej. Jak na permakulturu s dětmi (Hrubá a kol., 2021).

8. Jedlá a přírodní zahrada u rodinného domu Mistrovice

ROZHOVOR S KLIENTEM
ANALÝZA SEKTORŮ

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

novostavba RD se zahradou
celková rozloha: 1049m^2
nadmořská výška: 472 m

VÝCHOZÍ SITUACE

Jedná se o novostavbu se zahradou. Pozemek leží v nově vznikající čtvrti v okrajové části obce. Okolní zahrady jsou vyvedeny v okrasném úpravném stylu nakrátko střižených trávníků a tújí. Přicházím na něj v čase, kdy je stavba domu zcela dokončená, a mladá rodina s malou dcerou se čerstvě nastěhovala. Stavba je navržena a postavena konvenčním způsobem, dům není začleněn do okolní krajiny ani není funkčně propojen se zahradou. Pozemek je téměř zcela holý, ve svahu, orientovaný na jih. Dům je postaven na vyvýšeném místě na navážce, po většinu dne vystaven přímým slunečním paprskům a také nežádoucím pohledům sousedů. Rodina pokusně přímo před dům zasadila vánoční stromeček a okrasný červenolistý javor, k plotu na východní straně pozemku pak několik kanadských borůvek. Domácnost je zcela závislá na přívodu energetických sítí a vody zvenku, odpad i dešťová voda se odvádí do kanalizace.

ROZHOVOR S KLIENTEM A ZADÁNÍ

Hlavním zadáním je **potřeba stínu, vytvoření soukromí před sousedy a užitková zahrada**.
Z rozhovoru s klienty dále vyplývá, že o permakultuře poprvé slyšeli na komentované prohlídce v Zahradě na kopci, která je velmi oslovila. Nejsou zahradníci a nemají v tomto směru ani základní znalosti, mají však velkou chuť posunout se k udržitelnému způsobu života v jakémkoli směru. Hlavní motivací je pro ně jejich malá dcera, která chodí do lesní školky, kde většinu času tráví venku v přírodě, což miluje a velmi jí to prospívá. Když pak přijde domů, strádá, protože zde nemá co pozorovat, zkoumat, ochutnávat, z čeho tvořit, kde si hrát.
Rodina nemá velké pěstitelské ambice, rodiče by se ale rádi naučili základní dovednosti společně s dcerou a sklízeli sezónní nenáročné potraviny z vlastní zahrady jako zpestření a přilepšení k vlastnímu jídelníčku. **Cílem je tedy vytvořit takový prostor, kde se bude rodině i jejich dětem dobře žít s ohledem na jejich možnosti a zájmy**.

POZOROVÁNÍ A SEKTOROVÁ ANALÝZA

Pozorování a analýza se soustředily především na **MOŽNOSTI ZACHYTÁVAT A VYUŽÍVAT DEŠŤOVOU VODU** a detekovat žádoucí a nežádoucí **VÝHLEDY.**

Před **VĚTREM** je dům dobře chráněn díky svahu a okolní zástavbě.

PŮDA je na pozemku chudá opuková a před výsadbou bude nutné ji zlepšit a obohatit dostatečným množstvím kompostu a organického materiálu.

Z pozorování dále vyplynulo, že je třeba co nejrychleji osázet a stabilizovat **OBNAŽENÉ PRUDKÉ SVAHY**, zejména na S a J straně domu.

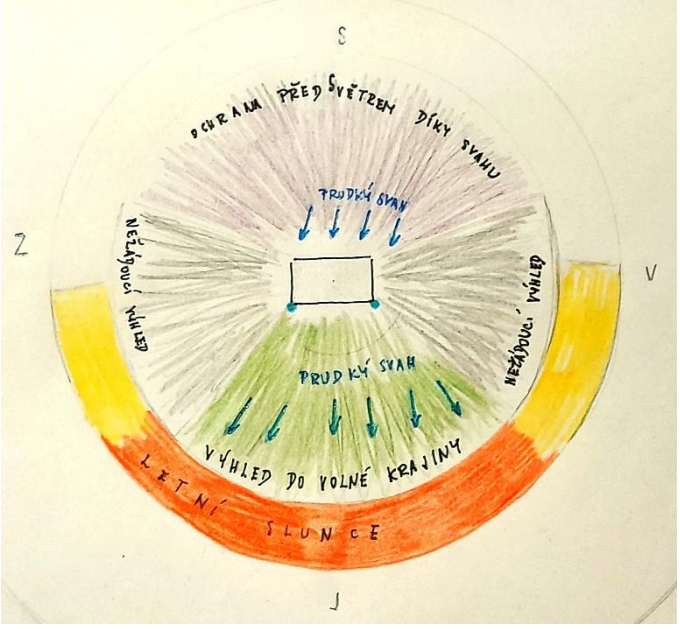

<u>HLAVNÍ RIZIKA</u>: nedostatek vody a živin, nekvalitní půda, nedostatečné znalosti a zkušenosti majitelů

DESIGN

KOMENTÁŘ K NÁVRHU

Součástí designu jsou jednoduché postupy a strategie, které pozemek zásobí základními zdroji, jako zachytávání dešťové vody ze střechy domu a její využití na zálivku a k vytvoření malého jezírka, založení kompostu, dodání organické hmoty do půdy, mulčování, podpora diverzity. Ty je doporučeno vytvořit v první vlně realizace stejně jako osázet a stabilizovat prudké svahy.

Ve výsadbě jsou upřednostněny rostliny nenáročné na půdu, vodu a péči jako bylinky, drobné ovocné keře, květnatá louka, divoké keře, dále rychle rostoucí druhy pro zajištění biomasy a stínu. Původní a jedlé druhy jsou kombinovány s okrasnými, aby výsledek zapadal do okolí a zároveň plnil mnoho různých funkcí.

Z ovocných stromů jsou voleny druhy nenáročné na řez či ochranu proti chorobám a škůdcům. Symbolický přesah má vzrůstný dlouhověký rodový strom u vchodu na pozemek.

Zohledněna je také kontinuálnost sklizně od časného jara (zimolez kamčatský) až do pozdního podzimu (hlošina, aronie, dřín) včetně možnosti základních zásob v zimě v podobě ořechů a pokusně také zimních jablek.

Pohledovou bariéru a stín na terase před domem zajišťuje rychlerostoucí popínavé minikiwi (Actinidia arguta).

Samozřejmostí bylo dodat k návrhu také podrobné instrukce s ilustračními obrázky pro realizaci a následnou údržbu jednotlivých prvků společně s odkazy na zdroje materiálu a doporučená zahradnictví viz příloha.

REALIZACE A ZHODNOCENÍ

Za největší minus projektu považuji fakt, že jsem z kapacitních důvodů nemohla dohlížet na realizaci a být přítomná alespoň při prvních výsadbách.

Navzdory tomuto hendikepu je výsledná zpětná vazba dobrá – na místo jsem se dostala po několika letech, kdy jsem přijela na konzultaci k novému domu, který byl mezitím postaven na sousedním pozemku – noví obyvatelé chtěli zahradu ve stejném duchu, jaká je ta vedle, a tak na mě dostali doporučení a kontakt od sousedů.

9. Rodinný dům se zahradou Hnátnice

PROCES PERMAKULTURNÍHO DESIGNU
ANALÝZA SEKTORŮ
ZÓNY

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

rodinný dům se zahradou
celková rozloha: 2529m^2
nadmořská výška: 355 m

VÝCHOZÍ SITUACE

Návrh a realizace tohoto projektu probíhaly v letech 2020–2021. Zadavatelé navštívili v létě v roce 2020 naše hospodářství v rámci akce Otevřená zahrada. S návrhem na spolupráci mě kontaktovali ještě týž den – naše zahrada a její uspořádání je velmi oslovilo. O životě v podobném duchu sní již několik let. **Léta obhospodařují vlastní zahradu v klasickém stylu a mají bohaté zahradnické zkušenosti. K permakultuře se dostali přes přírodní zahrady a již o ní leccos vědí, mají načtené knihy a paní Kamila absolvovala i úvodní kurz**. Tyto znalosti jim ale přijdou nedostatečné a na návrh svého pozemku si sami netroufají. **Uskutečnili již dílčí změny** – experimentují s vyvýšenými záhony a vybudovali bylinkovou spirálu na J straně domu – pořád to ale není ono.
Také již před několika lety oslovili zahradní architektku, která se specializuje na návrhy přírodních zahrad. Z různých důvodů nebyla tato spolupráce úspěšná a skončila u výsadby několika jedlých keřů (dřín, aronie, muchovník) v místě bývalé skalky.
Návrh ke spolupráci přijímám a domlouváme se na úvodní návštěvě a konzultaci u nich na pozemku, jejichž výsledkem budou obecná doporučení k designu a celkovému uspořádání zahrady. Pokud jim můj způsob práce bude vyhovovat, můžeme pak pokračovat v podrobnějším návrhu.

ROZHOVOR S KLIENTEM A ZADÁNÍ

Majitelé jsou nespokojeni především s okrasnou částí zahrady, která kolem domu vznikla ještě před válkou a byla dále rozvíjena během 80. let 20. století. Nyní zaujímá cca polovinu pozemku a mají pocit, že z ní není žádný užitek. Nevyhovuje jim ani esteticky, nejraději by ji zcela odstranili a nahradili přírodní polodivokou jedlou zahradou. **Vzhledem ke krizím posledních let je hlavním zadáním dosažení co možná nejvyšší míry soběstačnosti, včetně potravinové.**
Ani s užitkovou částí, která zaujímá druhou polovinu zahrady, nejsou spokojeni. Založili ji po svém nastěhování, tj. v roce 1979. Většina ovocných stromů již dožívá (jde vesměs o čtvrtkmeny jabloní) a celkově by rádi podpořili diverzitu.
V okolí obce vlastní několik dalších hektarů polí i luk, které má v současnosti v nájmu místní družstvo, dále les, jež je dobře zásobí dřevem na otop i na drobné stavby, štěpku apod. **Výhledem do budoucna je naučit se hospodařit nejprve v malém, a když to dobře půjde, převzít zpět své pozemky a začít hospodařit ve větším měřítku.**
Poslední částí zadání je potřeba zkrášlit prostor kolem božích muk, která jsou sice již za plotem u silnice, ale na jejich pozemku.

POZOROVÁNÍ A ANALÝZA

Pozorování kromě rozhovoru s klientem zahrnovalo podrobnou fotodokumentaci během úvodní návštěvy (viz přílohy), mapování stávajících prvků a jejich funkčnosti (viz přílohy) a také studium předchozího nerealizovaného návrhu.

Pozemek je umístěn uprostřed obce. Ze S a Z je ohraničen místní komunikací, J hranici tvoří živý plot oddělující zahradu souseda a na V jej obtéká místní říčka Dobroučka. Je dobře přístupný z různých stran: 2branky pro pěší a 2brány pro větší vozidlo.

Zónu 0 představuje patrová vila z první republiky, kompletně zrekonstruovaná. V přízemí bydlí babička, která má k zahradě silný vztah a „novoty“ špatně snáší. Manželé obývají první patro, děti jsou již odrostlé a většinu času tráví mimo domov.

Zahrada je pečlivě obhospodařovaná, obsahuje množství zeleně ve všech patrech, včetně vzrostlých stromů a keřů, a také dalších prvků i struktur viz nákres v mapě.

PŮDA A KOLOBĚH ŽIVIN
půda je v dobré kvalitě, hlinito-jílovitá, léta obohacovaná o kvalitní kompost i mulč. Vzrostlá zahrada dává dostatečné množství potřebné biomasy ke kompostování i zakládání vyvýšených záhonů, dalším zdrojem živin jsou slepice, které mají možnost volného výběhu do zahrady, a králíci chovaní ve chlívcích na JZ okraji zahrady.

VODA
velkou výhodou je dostatek vody na pozemku, který zajišťuje říčka Dobroučka, také voda ze střech všech budov, které jsou strategicky rozmístěny po celé ploše, je zachytávána do sudů a IBC-kontejneru a využívána k zálivce skleníku i záhonů.
Zahrada neobsahuje žádné další vodní prvky jako např. jezírko, tůňku, mokřad, které by vytvořily specifická mikroklimata a rozšířily diverzitu.

ROSTLINY
okrasná část zahrady obsahuje plně vzrostlé listnaté i jehličnaté stromy a velké množství keřů, některé volně rostoucí, jiné přísně tvarované.

V užitkové části je 8ks jabloní na typových podnožích cca 40 let starých a 2 dožívající slivoně.
V loňském roce majitelé vysadili 2 třešně (podnož Colt), letní jabloň (podnož M106) a broskvoň vedle bylinkové spirály u J stěny domu. JV části zahrady vévodí zhruba 10letý semenáč ořešáku, který sice pravidelně namrzá, ale statečně se drží a v posledních letech slušně zesílil.

ANALÝZA SEKTORŮ

Analýza sektorů ukazuje, že **okrasná část zahrady plní hned několik důležitých funkcí** – zajišťuje pohledovou bariéru a odstínění od místní komunikace a také ochranu před severním i západním větrem. Kromě toho jsou vzrostlé dřeviny i keře cenným zdrojem biomasy a poskytují úkryt pro mnoho živočichů.

Důležitým prvkem na pozemku je také **říčka Dobroučka**, která tvoří východní hranici pozemku.
V pravidelných intervalech přináší velké množství organického materiálu a živin a je cenným zdrojem vody.
Zahrada není od ní nijak oddělená a **hlavním rizikem, s nímž je třeba pracovat, je studený vzduch**, který se od říčky šíří do zahrady a způsobuje pravidelné namrzání citlivějších druhů ovoce, bylinek i zeleniny.

DESIGN

NAVRHUJ OD VZORŮ K DETAILŮM A DEJ PŘEDNOST ZAČLEŇOVÁNÍ PŘED ODDĚLOVÁNÍM

Výstupem z úvodní konzultace byla především doporučení vyplývající ze sektorové analýzy:
- výsadba pásů polodivokých jedlých keřů a trvalek jako ochrana před studeným vzduchem od potoka a podpora diverzity,
- tvořivé začlenění okrasné části zahrady do designu, využití jejího potenciálu jako zdroje biomasy a podpory diverzity,
- její pomalá a postupná přeměna na základě podpory sukcese, která se při zevrubném pozorování již přirozeně děje (viz nálety dřevin a keřů v lesíku vzrostlých smrků, které stačí prosvětlit, případně dosázet keři z J strany),
- vytvoření jezírka na J straně domu a tůňky na S – celý původní dokument viz přílohy.

Dalším doporučením bylo rozčlenit pozemek na jednotlivé zóny s odlišným managementem a způsobem využití

ZÓNY
ZÓNA 1: vyvýšené zeleninové záhony, skleník, altán s venkovním posezením a okrasné záhony pro babičku, intenzivní jedlá zóna s možností celoroční sklizně;
ZÓNA 2: jezírko, ovocný sad, extenzivní zeleninové a trvalkové záhony;
ZÓNA 3: krmník pro slepice, květnatá louka, pastva a seno pro králíky;
ZÓNA 4: strmé svahy podél potoka ohraničené keřovými pásy, stávající vzrostlé stromy a keře okrasné zahrady jako zdroj biomasy a podpora diverzity;
ZÓNA 5: lesík se vzrostlými smrky a původními druhy dřevin.

Po úvodní konzultaci a obecných doporučeních jsme se domluvili na další spolupráci, která zahrnovala detailní návrh všech zón na úrovni stromového a keřového patra. Tento návrh měl být zakreslen přímo do letecké mapy pozemku nebo do fotografií, které jsem pořídila při úvodním mapování. Tento způsob se majitelům z dřívějška osvědčil, protože z něj získají mnohem lepší představu o reálné podobě i umístění plánovaných prvků. Zjistila jsem, že tento způsob vyhovuje i mně.

Základ pro tento design tvoří vzor stávajících cest na zahradě, který vyplývá z rozmístění prvků, jež je třeba často navštěvovat. Majitelům toto rozmístění vyhovuje a zatím je nechtějí měnit, i když ke zvířatům a na kompost musí chodit přes celou zahradu. **Výsadbu jedlých druhů tedy soustředíme kolem nejfrekventovanějších cest:**
- od domu ke skleníku (intenzivní jedlá zóna s možností celoroční sklizně)
- a dále ke slepicím, králíkům a kompostu a po druhé straně zeleninových záhonů zpět k domu (ovocný sad, extenzivní zeleninové a trvalkové záhony a jedlá zóna využitelná jak pro domácí zvířata, tak pro lidi).

Promyslet bylo třeba opylovací poměry jednotlivých druhů, podnože i vhodné odrůdy.
Součástí návrhu je také doporučení na zdroje sazenic a instrukce a doporučení k realizaci.

V průběhu tvorby návrhu jej neustále konzultujeme, vylaďujeme a uzpůsobujeme podle nových zjištění či dodatečných informací.

ZÍSKÁVEJ VÝNOS
Jednou z priorit návrhu byla možnost různorodé sklizně v průběhu co největší části roku i možnost vytvořit si zimní zásoby. Zvýšená pozornost byla proto věnována okrajovým druhům, jež jsou schopné pokrýt období mimo hlavní sezónu. Návrh tedy doprovází i tabulka s možnostmi sklizně v zóně 1 během celého roku.

Podrobné návrhy i s popisy viz přílohy.

REALIZACE A VYLADĚNÍ

Realizace byla rozložena do několika etap. Prioritou bylo v první fázi osázet zónu 1 a 2. Dále vytvořit funkční bariéru proti studenému vzduchu od potoka.
Během jedné z návštěv jsem také vyměřila a zatloukla kolíky na všechna místa plánovaných výsadeb, aby byly zajištěny dostatečné vzdálenosti mezi sazenicemi. Při té příležitosti jsme také přesadili některé stromy a keře, které byly vysázeny příliš blízko vzhledem k jejich velikosti v dospělosti.
Některé odrůdy na vhodných podnožích či tvarech nebyly dostupné. Prostřednictvím opakovaných telefonických konzultací jsem tedy byla k dispozici při výběru vhodných náhradních variant.

ZHODNOCENÍ

Majitelé mě kontaktovali loni na podzim s poděkováním a pozváním na návštěvu, abych se přijela na vlastní oči přesvědčit a pokochat, jak se jejich zahrada proměňuje. Návštěvu jsme bohužel nezvládli uskutečnit, požádala jsem je ale při té příležitosti o zpětnou vazbu ze vzájemné spolupráce.
S návrhem a realizací byli zcela spokojeni. Hlavní připomínkou byla potřeba většího množství osobních návštěv nejen v průběhu realizace, ale i poté.

Moje cesta k DAPD – Reflexe a zhodnocení

Až v průběhu psaní svého portfolia jsem si uvědomila, **jak důležité je vědomě vypracovat design své cesty k DAPD, ujasnit si výchozí stav, celkovou vizi, svou hlavní motivaci, požadované cíle a výstupy. A také strategie a postupy, které žádoucí výsledky přinesou.** Pak může být celý proces mnohonásobně přínosnější jak pro mě osobně, tak pro hledání příležitostí, jak by z něj mohli mít větší prospěch i ostatní.

Intuitivně jsem si zvolila metodu Dračího snění a pojala svou cestu k DAPD jako reflexi, oslavu a zhodnocení své dosavadní práce, která mi přinese uvědomění a motivaci do dalších kroků. Dračí snění fázi OSLAVY spojuje s následujícími 3 kroky:

- Získané dovednosti,
- Osobní transformace,
- Dosažení moudrosti.

Následující fáze SNĚNÍ pak obsahuje:

- Uvědomění
- Motivaci a
- Získávání informací do nového cyklu.

ZÍSKANÉ DOVEDNOSTI

V průběhu práce na jednotlivých designech v portfoliu jsem si zaznamenávala dovednosti a zkušenosti, které jsem díky nim nabyla. Vznikl tak dokument s názvem 100 získaných dovedností (viz přílohy). **Poskytlo mi to shrnutí, jaké mám dary, co umím, z čeho se můžu těšit a čím můžu obohatit další lidi a svět**.

OSOBNÍ TRANSFORMACE A DOSAŽENÍ MOUDROSTI

Původní idea byla popsat jednotlivé projekty podle předem stanovené šablony kapitol, jež měl obsahovat každý z nich. **Postupně se z nich ale začal formovat příběh osobní cesty a transformace, v níž na sebe jednotlivé projekty navazují, jeden rozvíjí a živí druhý a dohromady tvoří vzor, v němž jsou všechny vzájemně propojené a jeden by nemohl existovat bez druhého.**

Příběh, který jsem si v nich díky tomu mohla přečíst, mi přinesl následující moudrost:

- Má cesta se rozvíjí od designů, v nichž převažoval důraz na pozemkový aspekt, k designům, které jsou v mnohem větší míře zaměřené na lidi a společné hledání možností jejich harmonického rozvoje v souladu s přírodou. **Potřeba a snaha tvořivě integrovat lidský aspekt do ekosystému, zkoumat a rozvíjet jeho potenciál** je místo, kde vnímám velkou možnost dalšího rozvoje ve své práci designérské i učitelské a také rozvoje permakultury jako takové.
- Zároveň u mě došlo k **přehodnocení konceptu udržitelnosti a soběstačnosti**. Od individualistického postoje budování vlastního hospodářství jako uzavřeného místa, kde je díky dobrému plánu v uzavřených kolobězích k dispozici vše, co jednotlivec nebo rodina potřebuje, k pojetí mnohem širšímu, dynamickému, otevřenému, který spíš připomíná neustále se rozvíjející ekosystém na úrovni komunity nebo bioregionu.

- Permakulturní design a ostatní nástroje permakultury jsem začala využívat ve všech oblastech svého života, zdaleka ne jen k navrhování pozemků či zahrad, jako tomu bylo na počátku mé práce. **Permakulturní optiku v podstatě aplikuji, kdykoli se objeví jakýkoli problém, který je třeba řešit, potřeba něco změnit, naplánovat nebo se posunout z bodu A do bodu B**.
- Od dobrovolnické práce permakulturního nadšence jsem se posunula do fáze, kdy mi permakultura přináší nejen materiální, ale také finanční stabilitu. **Permakultura je mým povoláním, uživí mě a je nejen mým životním posláním, ale i hlavním zdrojem příjmů**.
- V učení (se) vnímám **posun k většímu sdílení a vzájemnému předávání zkušeností a dovedností spíše než k frontální výuce**. Vytvořit zázemí a prostor, objevit talenty, zkušenosti a dary ostatních, nechat je mluvit, tvořit a učit. Velmi čerpám z konceptu permakulturní pedagogiky, která klade důraz na přirozený tok výuky: SETÍ – RŮST – SKLÍZENÍ, tj. od vzbuzení motivace, přes vlastní učení až k zpětnému ohlédnutí a reflexi. A také na celostní učení, ve kterém jsou stejnou měrou zapojeny HLAVA – RUCE – OČI a ostatní smysly – SRDCE.

VÝZVY, LIMITY A DRACI

Proces oslavy přinesl možnost ocenit nabyté životní zkušenosti a dovednosti a také uvědomění silných a slabých stránek, které mi mohou pomoci k uskutečnění nových plánů, nebo jim naopak bránit.

+ Co mi může pomoci k uskutečnění

- životní zkušenosti a dovednosti;
- místo, kde žijeme, které mi poskytuje potřebné zázemí, domov, podporu i hojnost a zároveň je vhodným místem, kde se dál rozvíjet a učit;
- lidé, kteří mě obklopují a podporují, ať již jde o rodinu nebo pracovní tým, který teď tvoří lidé blízcí a lidsky příjemní;
- mezinárodní kontakty;
- kladné stránky mojí osobnosti:
    - síla uskutečňovat věci a dotáhnout je do konce,
    - umění naslouchat druhým,
    - ochota neustále se rozvíjet a učit,
    - organizační schopnosti,
    - srdečnost a hluboký pocit smysluplnosti, když cítím, že pečuji o Zemi – jsem tam, kde mám být, a dělám to, co je třeba dělat.

- Výzvy, limity a draci

- přirozeně introvertní povaha a tíhnutí k životu na samotě bez potřeby kontaktu s lidmi, která někdy přerůstá v uzavřenost a nedostupnost,
- finance či další hmotné prostředky,
- nepříznivá situace ve světě,
- ztráta klíčových pomocníků a podporovatelů.

UVĚDOMĚNÍ A MOTIVACE

Cesta k DAPD a proces popsaný výše mi pomohly v ujasnění a formulaci mých dalších kroků, které dávají v kontextu cesty smysl:

- Rozvinout a víc otevřít náš vlastní projekt Zahrada na kopci, aby byl nejen ukázkovým projektem, ale také výukovým místem a měl k tomu potřebné zázemí (plán vytvořit zastřešenou verandu s venkovní kuchyní a možností letního spaní v patře; venkovní kadibudka i letní koupelna již existují, stejně jako půlkruhový amfiteátr pro možnost učení pod širým nebem na S straně domu).
- Učit kurzy PDC a najít k tomu vhodné partnery.
- V projektu Děti v permakultuře vyvinout pokračovací kurz pro absolventy zaměřený na design s dětmi (v centru stávajícího je permakulturní pedagogika, etika a principy).
- A také získat zdroje a čas na reflexi a vytvoření designu, který by zahrnoval jednak rozvoj každého člena současného týmu, jednak umožnil začlenění nových spolupracovníků – z řad absolventů kurzů se spontánně hlásí zájemci o spolupráci, je tedy třeba promyslet vhodné postupy a strategie, jak využít jejich potenciál a začlenit je do „stávajícího systému".
- Při navrhování projektů pro klienty ocenit své zkušenosti a dopřát si za svou práci adekvátní odměnu a zároveň tento přístup neustále vyvažovat s dobrovolnickou a charitativní prací.
- Pečovat o svou motivaci – pokud to není zábava, není to udržitelné. Rezonuje se mnou přístup: Shoud I… X Am I inspired…, tedy Měla bych… X Je pro mě inspirativní…
- V osobní rovině také cítím potřebu se dál vzdělávat – z úvodních informací projektu Moje cesta k DAPD vyplývá postupná stagnace v sebevzdělávání, kterému chci věnovat více času. Dál se rozvíjet, potkávat inspirativní lidi i projekty, zachovat si diverzitu příležitostí, dovedností i zdrojů příjmu.

PROCES SNĚNÍ

Propojení s tvořivou energií světa a generativní otázka: **„Které sny chce skrze mě Matka Země přivést na svět?"** přináší také mnohem odvážnější sny a vize – otevřít se světu, nebát se vykročit za hranice, sbírat zkušenosti a dovednosti v mnohem širším měřítku než dosud – dávat své dary naplno i učit se, nabývat a prohlubovat moudrost skrze propojení se Zemí i s ostatními lidmi.

Tato zprvu obecná vize postupně získává konkrétnější tvar – **v následujících 5 letech každý rok strávit určitý čas životem a prací na jiném kontinentu**. Navštívit inspirativní permakulturní místa, jako např. komunity ve Španělsku nebo v Austrálii. Pracovat jako dobrovolník na rozvojových projektech, poznat způsob života, náhledy a hodnoty jiných kultur. Prozkoumat, jak fungují různé ekosystémy v různých zeměpásech, jako např. prales, poušť nebo oceán.

Tento nově zrozený projekt dostal jméno **CESTA KOLEM SVĚTA** a vztaženo k ose JÁ – MY – SVĚT v něm cítím velkou motivaci a potenciál na všech úrovních. **Prvním krokem na cestě k uskutečňování snů Země je SDÍLET JE S OSTATNÍMI a díky tomu ZÍSKÁVAT DALŠÍ INFORMACE i klíčové spolupracovníky**. Svou vizi projektu jsem sdílela v okruhu svých přátel a také na různých akcích, jichž jsem se v poslední době zúčastnila. Díky tomu jsem na mapě mohla vyznačit místa, ze kterých přišla určitá odezva, odkaz nebo kontakt:

Shodou okolností jsem se na Permakulturní konferenci PŮDA, která proběhla v Praze na Toulcově dvoře v listopadu 2022, setkala s ředitelkou neziskové organizace Shine Bean, která působí v Africe a právě akutně hledá zkušeného permakulturního designéra, který by pomohl s rozjezdem školní tréninkové permakulturní farmy. Toto tedy bude konkrétní první krok, který v rámci tohoto projektu letos v létě uskutečním.

ZHODNOCENÍ MÉ CESTY K DAPD

CO ŠLO DOBŘE

- podařilo se mi celý proces dobře načasovat a vyhradit si na něj dostatek času (rozhodnutí ucházet se o DAPD padlo na jaře roku 2020, proces intenzivní tvorby portfolia pak trval zhruba 2 měsíce v prosinci 2022 až lednu 2023);
- respektovala jsem svou aktuální náladu a přirozený tok podle přicházející inspirace, věnovala jsem se tomu, co šlo v tu chvíli dobře, a dařilo se mi pružně měnit to, co už bylo nastaveno;
- nepodlehla jsem tlaku „jak by portfolio mělo správně vypadat“ a dokázala jsem dát přednost tomu, jak cítím, že ho potřebuji a zvládnu mít za sebe, aby mi celý proces dělal radost;
- podporou byly pravidelné schůzky se skupinou ostatních diplomantů zhruba v intervalu 1xza měsíc, ocenila jsem jejich připomínky a nápady, jak ohledně celého procesu, tak ohledně konkrétních projektů;
- portfolio má vyváženou skladbu pozemkových a sociálních designů;
- během tvorby se vynořila struktura celého portfolia, která je rámovaná příběhem mé osobní transformace a pomohla mi získat požadované výstupy.

VÝZVY A MOŽNOSTI K VYLEPŠENÍ

- cestu k DAPD jsem absolvovala v režimu bez mentora, což se mi zpočátku jevilo jako výhoda, při zpětném pohledu však vnímám výhody mentorství, které při dobrém vedení dává možnost většího posunu a obohacení;
- na počátku jsem vědomě nepracovala s designem své cesty k DAPD, což se mi později ukázalo jako velmi podstatný prvek, který není dobré opomíjet;
- dostatek prostoru a času pro vytvoření společného designu cesty k DAPD nebo procesu vzájemné spolupráce jsme nevěnovali ani v podpůrné skupině diplomantů směřujících k DAPD – širší skupina se formovala v době, kdy už jsem se věnovala finální intenzivní tvorbě;
- projekty obsahují citlivé informace jako jména či adresy klientů, fotografie pozemků atd. je tedy třeba si předem vyžádat souhlas s jejich prezentací a zveřejněním v portfoliu;
- velkou výzvou bylo pro mě také najít způsob, jak projekty zaznamenat a jakou formou je sdílet s ostatními, aby dokázaly propojit různé cíle vytyčené v úvodní části.